

Déri Balázs

„Szép harmóniák, új dallamok”

Az új Baptista gyülekezeti énekeskönyv — XIII.

A *Baptist Praise and Worship* (1991) ének- és liturgikus szöveg-nyaga

Déri Balázs (Budapest) zenetudós, klasszika-filológus, középorkutató, az ELTE BTK Latin Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Az angol baptisták ma legelterjedtebb, hivatalos énekeskönyve szerkesztési elveinek s korábban az amerikai déli baptista *Baptist Hymnal* 2008-as kiadásához való viszonyának vázolója után most a könyv tartalmi elrendezése és az egyes szakaszokon belül a dallamok stílusrétegeinek rövid bemutatása készíti elő a 2003-as magyar baptista énekeskönyv újabban fölvetett angol (és amerikai) anyagának részletesebb elemzését.

A könyv —ha jól számolom— 549 énekszövegéhez 561¹ dallam társul, de 66 dallam kétszer, 13 háromszor, 2 négyszer ismétlődik, ugyanakkor 120 szövegnek két, kettőnek három dallama is van. Továbbá az egyes tartalmi csoportok végére illesztettek 103 „ima” (prayer) összefoglaló megnevezés alá vont liturgikus és más szöveget anglikán² és egyéb (pl. kongregacionalista,³ görög orthodox és zsidó⁴) hagyományokból és az elmúlt évtizedek baptista⁵ imaszövegeiből,⁶ ill. olvasmányokat (reading), azaz prózai, liturgikus, általában váltakozó felolvasásra szánt bibliai szöveget, végül külön 59 „prózai” zsolnárt.

¹ *Magyar Egyházzene* (=MEZ) XVI (2008/2009) 209: tévesen „530-nél valamivel több”.

² Imák az anglikán államegyház hivatalos szertartáskönyveiből: *Book of Common Prayer* 1662 (némi nyelvi átalakítással), *Alternative Service Book*. Továbbá: Frank Colquhoun evanglikál irányultságú anglikán kanonoktól, aki számos lelkeségi könyvet írt (*Contemporary Parish Prayers* 1974); Eric Milner-White-től, a yorki katedrális dékánjától (*My God, my Glory*); Norman L. Warren anglikán lelkész, a rochesteri székesegyház archidiákonusa *Journey into Life* (1964) című híres könyvéből egy imádság került a BPW-be; ő egyébként énekszöveg- és dallamíró is: egy szövegét és több dallamát tartalmazza a BPW, közülük egyet (BGy302) és két harmonizációját (BGy130, 483) az új magyar könyv is hozza (az indexben egy századdal idősebbnek tartják, pedig 1934-ben született).

³ Alan Gaunt kongregacionalista és az Egyesült Református Egyházhoz (United Reformed Church) tartozó gyülekezetekben volt lelkész. *New Prayers for Worship: Words & Prayers for Holy Communion* (1973) című imádságoskönyve az Egyesült Királyságban, Ausztráliában és Új-Zélandon is bestseller lett. Egy imát vetek tőle.

⁴ A böjti triádonból (Mary apátnő [mother] és Kallistos Ware archimandrita modern angol fordítása görög eredetiből), s egy imát a zsidó esküvői szertartásból.

⁵ Alec GILMORE liturgikus irányultságú baptista lelkész (úő—Edward SMALLEY—Michael WALKER: *Praise God*. Baptist Union of England, 1980) egy, Michael Walker (*Further Everyday Prayers*. 1987) viszont tizenkét ima szerzője az angol baptista énekeskönyvben.

⁶ Bevett és szerzett hitvallások, az anglikán egyház kollektái (collect), posztkommúniója, úrvacsorai (eucharisztikus) „nagy imák”, magánfohászok, akklamációk, rezponzoriális imák, amikor is a lelkész általában rövid szövegére ismétlő, kiegészítő vagy változó, rövid szövegekkel válaszol a gyülekezet; a hosszabb formák litánia- (ekténia-) jellegűek.

A gyülekezeti énekeskönyvek szerkesztésének fontos szempontja, mert teológiai szemlélet jelzője, az énekek tartalmi csoportokba rendezése. Végsősoron lehetne akár ábécérendbe is rakni a tételeket s aztán a tartalmi mutatók eligazítanak, hiszen amúgyis vannak többfelé tartozó énekek és lehet szerkeszteni mutatókat, amelyek ezekre a lehetséges használatokra utalnak. Van az ábécérendnek bizonyos gyakorlatias célszerűsége, s léteznek is ilyen könyvek — igaz, az átdolgozott kiadásokban aztán új teljes ábécérend helyett bőven előfordulnak sorrendbeli döccenők, akár többszörösen újrakezdet sorozatok, hiszen nagy úr a megszokás: sok kántor s lelkész fejből tudva a könyv énekszámait ragaszkodik a megszokotthoz. Részleges ábécérend is előfordul: éppen az előző fejezetben elemzett *New English Hymnal* IV. általános énekeket tartalmazó része (331–478., közel 150 ének!) eszerint épül föl, majd egy mutató az egyházi év minden egyes vasárnapjára javasol gondosan összeválogatott tételeket. Mindazonáltal lehet a gépies rend annak jelzése, hogy az éneklésnek vagy az énekek egy részének kisebb értéket tulajdonítanak, vagy akár azt is, hogy nem tartják szükségesnek az éneklésben a teológiai fegyelmet.

E ritka (s ha az egész könyvre kiterjed, nem éppen színvonalas) megoldás helyett az elosztásnak alapvetően két fő típusa létezik. Az egyik az egyházi év körén (beleértve a szanktorálét) végighaladva a szentségekhez és más rítusokhoz tartozó énekeket közli, és ezután következik a tematikus énekek különböző szinten tagolt csoportja. (Ezek élére kiemelhetik a napszaki énekeket, de nem mint általános hangulati elemeket, hanem mint amelyek a napszakokat megszentelő istentiszteletek, különösen a zsolozsma többé-kevésbé kötött anyaga.)

A másik elosztás általában egy bevezető csoporttal indít, melybe általános szerep — pl. istentiszteletkezdés — vagy egybefüggő korpusz — pl. genfi vagy skót zsoltárok — szerint tartoznak tételek, majd valamilyen dogmatikai rendet követ. E második rész mint „nagy szöveg”⁷ alapszerkezetét általában a Nicea-konstantinápolyi⁸ vagy ritkábban az Apostoli hitvallás⁹ adja, de előfordul más hitvallási szöveg is, így a magyar *Református énekeskönyvben* (1948) a kivételes következetességgel érvényesített Heidelbergi káté. Mind a patrisztikus hitvallási szövegekre, mind az Apostoli hitvallást magában foglaló Kátéra épülő könyvek a krisztológiai hitcikkelyekhez, illetve „kérdésekhez” érkezve közlik az egyházi év köréhez tartozó énekeket.

A két „véglet” és az átmenetek — amint az várható — eléggé pontosan megfelelnek a nyugati (latin) keresztény liturgiai hagyományhoz való viszonyoknak.

Kiragadott példákkal és szükségszerűen elnagyoltan jelzem ezt a viszonyt.

⁷ Ezalatt azt értem, hogy az énekek sorrendje nem formális egymásutániságon alapul, hanem vízszintesen (tematikai csoportok szerint) és függőlegesen (pl. érték, történeti sorrend, liturgikus vagy liturgián kívüli használat szerint) tagoltnak, de egységesnek eltervezett szövegtestet alkot, mint amilyen az a szigorúan szerkesztett verseskötet, amelynek eszményi befogadójaként a folyamatos olvasót tételezi alkotója.

⁸ Ha keresztelési ének is van benne, ami a többi szentségi éneket is magával vonzza.

⁹ Ide tartozik, a Hitvallást szakaszcímekeként is kiemelve, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa megbízásából készült *Ökumenikus énekeskönyv* (Budapest 1981).

1. Az anglikatolikus irányú *New English Hymnal* 500 gyülekezeti énekéből (hymns) 231 van az egyházi év (Christian year) alá rendelve, éspedig tisztán a hagyományos szerkönyvi beosztás szerint: proprium de tempore (1–152)—proprium de sanctis (153–212)—commune sanctorum (213–231). A második rész (Times and Seasons, 132–267) napszaki, általános vasárnapi, újévi, hálaadásnapi (Harvest) s ehhez kapcsolódóan a természetben megnyilvánuló Istent dicsérő énekekből áll. Testesebb a harmadik rész (268–330), mely a szentségek (úrvaszora, keresztelés) és „más rítusok” (bérmálás/konfirmáció, házasságkötés, ordináció, „betegség és gyógyulás”, temetés és a halotról való megemlékezés) népekeiből áll. A negyedik, általános —és mint fentebb említettem: ábécérendes— részt (General hymns, 331–500) követő, rövidebb ötödik (Church and people, 479–500) néhány témát emel ki (az Egyház egysége és küldetése, nemzeti énekek, Isten Országá). A hatodik, liturgikus rész 42 tétele közt is vannak népeének (korál-) formájú helyettesítő tételek.

Az egyik legszínvonalasabb XX. századi énekeskönyv, a német *Evangelisches Kirchengesangbuch* (1950) alig tér el az előzőtől. A proprium (s az apostolünnepekkel képviselt commune) sanctorum bár vékony, a helyén van. Liturgikus énekekből, szentségek és más szertartások énekeiből áll a második rész (Der Gottesdienst). A tematikus énekek voltaképp két részhez tartoznak: a harmadik részbe zsoltárparafrazisokat, általános kérő és dicsőítő énekeket, a negyedikbe „különböző időkre és alkalmakra” szántakat vettek föl (így a napszakiakat). Az erdélyi szász *Gesangbuch* (1974) lényegében csak a proprium és commune sanctorum teljes mellőzésével különbözik az előbitől.

Konzervatív katolikus népeének- és imakönyvek is a proprium de tempore énekeivel kezdik, így a zsinati lelkesedés hatása alatt született, de józan svájci katolikus *Kirchengesangbuch* (1966) és a kezdődő helyreállítás jelentős emléke, az *Éneklő Egyház* (1985), a szentek ünnepeinek évköre viszont külön áll. A svájciak a „Christus im Jahr der Kirche—Christus in seinen Sakramenten—Christus und sein Reich” tagolás rendszerkényszere miatt a Szentháromság másik két személyére sajátlagosan vonatkozó tételeket is a jelzett kategóriákba foglalták bele. Az első rész a proprium de tempore, a második legnagyobbrészt az Oltáriszentségről szól, s a harmadik részben találja meg helyét a tematikus anyag (Christus in seiner pilgernden Kirche; ide tartoznak az Atyaistent dicsőítő énekek), továbbá a proprium és commune sanctorum (Mária — angyalok és szentek) s a halottasénekek (Christus, die Auferstehung der Toten) is. Lehet, hogy a hitvallások zárócikkelyei (szentek egysége, holtak feltámadása) szerint? Az *Éneklő Egyház* kancionále-része kisebb eltérésekkel hasonló szerkezetű; csak a tematikus, a különböző alkalmakra és szándékokra szánt, valamint a napszaki énekek elhelyezése különbözik —más logika szerint indokoltan—, s átűnik rajta a *Szent vagy Uram! / Hozsanna* elrendezésének hagyománya is. (Ebben a különböző alkalmakra szánt énekek végére van csapva egy „proprium et commune sanctorum Hungarorum”.)

2. A *Hymns Ancient & Modern, New Standard* (1983) —az angol államegyházban nagy hagyományából következően betöltött, egyensúlyozó szerepe miatt— a *New English Hymnal*-nál jóval kevésbé kötött szerkezetű. „Times and Church Seasons” című első szakaszába mindössze 93 —sorrendben— reggeli, esti, általános vasárnapi, majd a proprium de tempore szakaszához rendelt ének került. (Természetesen a napszaki énekek nem „hangulati elemek”, hanem az angol egyházban valamilyen formában szinte minden templomban megtartott reggeli és esti imaórához tartoznak.) Ezután trinitárius szerkezetben az Atyáról (94–116), a Fiúról (117–150) és a Szentlélekről (151–159), s a hitvallásokat folytatva az Egyházzól, a szentek közösségéről (160–191) szóló tételek következnek. Az előzők is nagyrészt reflexiók a teológiai témákhoz, egyértelműen tematikusak viszont a keresztyén életre (192–251) vonatkozóak. A szentségekhez és más alkalmakhoz tartozók (252–296) nagy része úrvacsorai (252–278). Ezután a commune sanctorum (279–308) jön inkább ráció, semmint hagyomány alapján. A proprium sanctorum (279–324) végéhez rövid processzionálét (325–333) csatoltak. Mint említettem, két, egyenként 100 tétéles függelékes szakasz következik (*Hymns for Today, More Hymns for Today*) — mindkettő külön-külön ábécérendes, a legkülönbözőbb ünnepi és egyéb témákkal.

Átmenet az *Evangélikus énekeskönyv* (1985) is. A népénekes (korál-) rész szerkezete rögtön a kezdettől nagy vonalakban a Credót követi. Így az első része (40–130) általános dicséreteket, könyörgéseket tartalmaz: legnagyobb részét az Atyaistent szólítják meg. Reggeli és esti énekek zárják ezt a részt mintegy fél-liturgikus átvezetésként —rokon vonás a *Hymns Ancient & Modern*-nel!— az egyházi esztendő énekeihez (131–253) Szentháromság vasárnapjával bezárólag. (A pünkösdi és a szentháromságos énekek természetesen általános használatúak is.) Proprium és commune sanctorum híján a proprium de tempore részhez közvetlenül csatlakozik a szentségekhez s más szertartásokhoz kapcsolt készlet (254–317), a *NEH*-tól és az *EKgb*-tól eltérően azonban a temetési énekek (bizonyára a Hitvallásnak megfelelően) egy ötödik, zárószakaszba kerültek külön „halottasként” (493–527). (Ami utána jön „Bibliórai énekek” címmel mint a nyolcvanas évek kompromisszumaként született, kísérleti függelék, nem tekintem az énekeskönyvhöz tartozónak.) Elég testes a tematikus énekek szakasza is (318–492). A konzervatív német énekeskönyvhöz viszonyított eltéréseket ellensúlyozza és a könyv liturgikus irányultságát jelzi azonban az a szinte kivételes, eléggé nem méltányolható szerkezete, hogy már a legelején tartalmazza az istentiszteleti rendeket. Több mint jelképi jelentősége és sokkal több mint nevelő szerepe van annak, hogy a szerkesztők ezekhez rendelték az 1–39. számokat. Nem függeléket képeznek, hanem keretet és mércét adnak a korálokknak és a többi éneknek. Meg is termette a könyv a jó gyümölcsöket abban is, hogy ami a commune és a proprium sanctorum részről az evangélikus egyház teológiai látásával egyezik, bár szerényen, de megtalálható mind az *Evangélikus istentiszteleti és liturgikus könyv*-ben (2007), mind pedig ennek megfelelően a *Gyülekezeti liturgikus könyv*-ben (2007), legalább utalásszerűen (572. l.).

3. „Klasszikus”, mérvadó angolszász presbiteriánus (*Church Hymnary*, Revised edition. Oxford 1927) és baptista énekeskönyvek (*Baptist Hymnal* 1975) s hozzájuk kapcsolódva az utóbbi két magyar baptista énekeskönyv¹⁰ a trinitárius hit megvallásával kezdik az énekeskönyvet. Az énekek mennyisége különböző lehet (CH1–7., BH’75/1–7., ÚH1–19, BGy1–37), s részben lehetőség is a szerkesztőknek, hogy általános dicsőítő tartalmú énekeknek megfelelő kategóriát találjanak, a lényeg mégis a hitvallásosság. Ezután a könyvek a két nagy hitvallásnak a Szentháromság személyeire vonatkozó cikkelyeit követik. A magyarok szigorúan („Az Atya világteremtő munkája”, ÚH20–30, BGy38–54), a CH tágabban („God in Creation, Providence and Redemption”, 8–39), a BH’75 még általánosabban („Father: Praise and Adoration; Glory and Power, 8–37); ez utóbbi a CH-ban összegzett három témát az Isten művét dicsőítő harmadik részébe foglalja bele. Az egyházi év énekei a Fiúistenre vonatkozó cikkelyek követéséből önként adódnak (CH40–139; BH’75/77–126: a feltámadás és megdicsőülés témája együtt, ez utóbbit a mennybemenetelhez is értve; további énekekre index mutat; ÚH31–98; BGy55–125). A „Jézus Krisztus imádása” témájának készletét azonban vagy előre (BH’75 38–76) vagy az évkör végére csatolják (CH164–179; ÚH99–115; BGy126–158), s az is előfordul, hogy a Jézus Krisztus visszajövele (nem az ünnepek éves köréhez tartozó, de a Credóból következő) témáját illesztik a sorozat végére (CH’27/149–163; BH’75/127–129). Az egyházi év érzékelését mindazonáltal ezek a hitvallási szöveg szerint logikus elemek gyöngítik, még inkább, amikor ezen túl Jézus földi életéről és szolgálatáról (CH67–93; BH’75/98–104) vagy közbenjárásáról (CH149–163) iktatódnak be éneksorozatok. A magyar baptista könyvek tehát, melyekben ilyen betoldások nincsenek, sokkal világosabban érvényre juttatják az egyházi évet. — Ami a továbbiakat illeti: a Szentlélekről szóló énekek pünkösdre is alkalmazsak, s ahol megülik Szentháromság vasárnapját, a könyvek kezdő szakasza jó anyagot nyújt. A Szentlélekről szóló cikkely révén kapcsolódik az Isten Szaváról, az Írásról szóló énekek csoportja. Innen szétágaznak a könyvek, jóllehet a Hitvallás vezérfonala itt-ott előtűnik. A *Church Hymnary* az „Egyház” cikkelye alá rendeli egy nagy fejezetben (205–389) az istentisztelet mintegy-liturgikus énekeit (pl. kezdőénekek), a sákramentumok s más szertartások, sajátos istentiszteletek anyagát. A „Keresztény élet” fejezet tematikus énekei (390–600, végén a test feltámadásáról és az örök életéről szólók) után szép számú vegyes alkalmi ének (601–707) következik. Annál kedvderítőbb a doxológiákból (708–713), ó- és újszövetségi kantikumból, „őgyházi” liturgikus szövegekből s hitvallásokból (714–728) álló liturgikusének-készlet. Mivel ez utóbbi csak nyomokban és csak elszórva, színezőelemként fordul elő baptista énekeskönyvekben (pl. BH’75 doxológiái, 4–7), csak a tematikus és a szentségekre, sajátos istentiszteletekre rendelt s az alkalmi énekanyag elrendezését kell megfigyelnünk. Az amerikai déli baptista könyv szerkesztői a hitvallási szerkezetet egy másik

¹⁰ Bemutatásukat ld. e sorozat II. részében: MEZ XII (2004/2005) 257–260.

renddel írják fölül, amely a maga részéről világosabban kirajzolódik, mint az, amelyet felülír. Az „Isten—Isten szól—Isten műve—Isten népe” négyteteles szerkezet első részében a főntebb bemutatott trinitárius bevezetés és a Credo szentháromsági szakaszai kaptak helyet. A második rész mintegy kinyújtja az „Ő szolt a próféták szavával” kijelentést (Biblia és „a keresztény örökség”: az atyák átadta hitért való hálaadás olyan jellegzetes énekekkel, mint Daniel C. Robert „God of our fathers” verse 1876-ból a „National hymn” dallammal). A harmadik rész először a teremtés előbb nem részletezett művét, majd a megváltást (üdvözítés, kegyelem, bűnbánat, üdvre hívás és annak elfogadása, a „nagy amerikai ébredések” s általában az evangelikál kereszténység hangsúlyos témái) és a gondviselést, az azért való hálaadást foglalja magába. A negyedik is három részre tagolódik, egyben fölveszi a hitvallás fonálát: Egyház (alapítása, természete, keresztség, úrvacsora, a testvéri közösség, megújulás és ébredés, evangelizáció, misszió, s egy kortárs hangsúly: társadalom, általában kortárs szövegekkel), keresztény élet (az alcsoportok közt a házasságkötés és a családi élet eseményeihez kötődő énekek), végül az Apostolicum vagy a Nicaeno-Constantinopolitanum utolsó cikkelye miatt: az örök élet (itt vannak a temetésre javallott, jórészt vidám, pattogós dalok). Függelékesek a nemzeti dalok. — A magyar baptista könyvek nem lényegtelen részletekben térnek el az amerikai tematikai felosztástól. Az ötletes összefoglaló címek helyett több témacsoportot állítanak össze. A trinitárius részek után az „Elbukott ember megmentése” témái közt (az előző könyvhöz hasonlóan) „az Úr szava” áll, majd az „ébredési”, missziós hangsúlyok (hívogatás, megtérés, újjászületés, stb.). „A megváltott ember élete” cím alatt egy kiterjedt (254–392), az egész egyházi évre javasolt készletnél is bővebb anyag található. A következő három rész a különböző típusú istentiszteletek s alkalmak énekkészlete: az Egyházra vonatkozó hitcikkelynek felel meg a „Gyülekezeti élet” (szentségek; istentisztelet, külön a hívők ex tempore imáinak helyet adó „imaáhhítat”; szolgálattevők avatása; imaházmegnyitás); maga az „Egyház” szó igen ritkán fordul elő, inkább „az Úr gyülekezete” használatos. A családi élet nyilvános (házasságkötés és gyermekbemutatás) és magáneseeményei (családi áhítat) után a „Különböző idők és alkalmak” vegyes kategóriája következik (napszakok, óév, újév, évszakok!), s e könyveket is a halál és örök élet témaköre zárja azzal a különbséggel, hogy az 1960-as könyvben még benne voltak a temetési énekek is, ám a 2002-ben megjelent „*Megváltóm él! Temetési énekek*” című baptista halottas kiváltotta őket. És még egy: az előzőben a függelékes „Apostoli áldás” és a nemzeti énekek közt volt egy valóban „Függelék” címet viselő szakasz, 466–550 karanténba zárt, általában ébredési énekekkel, de ami (szép számban) nem akart elhalni, a 2003-as könyv minden ízébe befészkelte magát. — Összefoglalóan: a klasszikus, tízmilliók használta déli baptista könyvhöz képest a magyar énekeskönyvek ünnepszervezete és így a Krisztus-esemény kiemelése egyértelműbb, de kétséges bennük a sok és sokféle alkalmi ének haszna. Abban biblikusabb az amerikai könyv.

A Csomasz Tóth Kálmán nevével fémjelzett énekeskönyvben az egyházi év énekanyaga szinte el van rejtve, hiszen a hagyományos könyvbeosztásból, valamint a vezérfonalul vett hitvallási szövegből ez következik, s ezért a *New English Hymnal* diametrális ellentétéként a sor végén jellemzem.

A magyar *Református énekeskönyv* (1948) az 1921-es (ún. Baltazár-) énekeskönyv súlyos öröksége¹¹ után az 1939-es jugoszláviai énekeskönyv példáját követve a Heidelbergi kátét vette az egész dícséretanyag elrendezése alapjául. (A Baltazár-énekeskönyvben a 105–160. számok alatt voltak a „Katekhizmusi énekek”.)¹² Bár Csomasz Tóth Kálmán az istentiszteleti énekrend összeállításának gyakorlati hasznára hivatkozik,¹³ sokkal fontosabb az elviség, hogy az énekválogató lelkész vagy kántor, de a hívők is a teológiai fegyelem biztonságát érzik. Szemben a korábbi könyv jó részének híg alkalmiságával (lelkézszenteléskor vagy -beiktatáskor, egyházi gyűléskor vagy új iskolaépület megnyitásakor, királyi tiszteletére, győzelem kivívásakor vagy szárazságkor...) itt alkalmi éneket alig találni, sőt még konfirmációra vagy házasságkötésre sem rendelődik saját tétel. A könyv a református énekeskönyvek hagyománya szerint a genfi zsoltárok korpuszával kezd. (Az angol nyelvű presbiteriánusoknál a külön könyvbe foglalt, legfőljebb az énekeskönyvvel egybekötött *Scottish Psalter*, a skót zsoltároskönyv felel meg neki. Ha az énekeskönyv elején jelentetik is meg, csak válogatást és a genfi dallamokra újsütetű zsoltárátköltéseket énekelnek viszont a svájci francia reformátusok. Nem követendő a példa!) A *Református énekeskönyv* második, mintegy-liturgikusnak tekinthető egysége a „Fohászzkodások”: kezdő- és gyülekező, igehirdetés előtti és záró énekek, néhány bűnbánati fohászzkodás, és különböző műfajú, egystrófás ünnepi fohászzkodások az év körén ádventtől pünkösdig, újévvel bezárólag (181–191). A „Hitvalló dícséretetek és lelki énekek” terjedelmes csoportja (201–512) valóban végig a Kátét követi, és itt, miután a 7. úrnapihoz tartozó 23. kérdésben az Apostolicum végig elhangzik, a 14. úrnapihoz tartozó 35–36. kérdéstől kezdve kézenfekvő az egyházi év ünnepekörének beillesztése (301–361, 368–377) úgy, hogy az ádventtől pünkösdig tartó sorozatot megszakítja a „Krisztus ítéletre jöveteléről” szóló csoport (362–377), ugyanakkor Szentháromság vasárnapjának énekei korábban, a 8. úrnapihoz tartozó 24–25. kérdéseknél találhatók (241–246). A Káté sajátos logikája szerint

¹¹ A főszövegben csak vállalható elrendezésű könyvekkel jellemzem a fő csoportokat. Az említett könyvben, amely más szempontból is mélypontja a magyar református énekléstörténetnek, legelő a méltatlan szövegválogatású és -alakú, dallamválogatású és -alakú genfi zsoltárok állnak, majd a „Dícséretetek” istentiszteletkezdő és -záró énekeit követően a polgári év szerint, újévtől karácsonyig haladnak az ünnepi tételek. Hallatlan! (A továbbiak ismertetése itt fölösleges.)

¹² Fekete Csaba hívta föl a figyelmemet arra, hogy „az úgynevezett katekizmusi csoportot már 1806-ban a Benedek-féle énekeskönyv is I–LII. úrnapija szerint sorolja (80–137. számú énekek). Jóllehet a polgári évhez igazodik, az egyes ünnepek énekei egy bokorban találhatók.”

¹³ A *református gyülekezeti éneklés*. Budapest 1950. 198., valamint 319–320: a „különleges istentiszteleti és istentiszteleten kívüli alkalmak (mint a már korábban említett ének-áhitatok, vagy akár a Passio) énekrendjét, amelyeknek alap gondolatát ünnep- és tárgykörök szerint legalkalmasabban a Kátéból meríthetjük”. A kátémagyarázat (délutáni) istentisztelet kézenfekvő említését hiányolom.

osztották be a sákramentomokhoz —szép, középkori hangalakot őrző szó!— tartozó (429–448)¹⁴ vagy a halottas énekeket. Látszólag kivételt képeznek a reggeli (485–499) és az „estvéli” énekek (500–512), mert (és: ha) nem hangulati elemek, hanem a nap megszenteléséhez tartoznak. Egyéb „különleges alkalmakhoz” a Kátéra fűzött tematikus énekek s még inkább a francia-magyar zoltár-átköltések alkalmasan válogatott strófafüzérei valók. Sok üresjárattól és ízléstelenségtől mentette meg a magyar reformátusokat ez a némiképp rendszerényes könyv. Kevés tejnek italát (még kevesebb cukorkát és kólát), annál inkább tápláló (bár néha valóban nehezen emészthetően kemény) ételt adott és ad már több mint hatvan éve. Kivételes életkor ez énekeskönyveknél.

Természetesen igazságtalan lenne a harmadik kategória énekeskönyveivel jellemzett közösségeket egységesen liturgikus minimalizmussal vádolni (egyéb-ként is ebből is többféle, többféle eredetű létezik). Érzékeny gyakorlati teológusok, liturgiátörténészek, elméleti, történeti és ökumenikai kérdésekkel is foglalkozni hajlandó egyházzenei hol több, hol kevesebb sikerrel mutatnak rá, hogy amit ma sokan megszentelt örökségnek gondolnak, nem más, mint az európai keresztény kultúra (vagyis Európa) egyik legsötétebb (s másfelől megkerülhetetlenül szükséges) korának, az ún. felvilágosodásnak válságterméke. Jó ideje levonták már a szükséges következtetéseket az angolszász világ presbiteriánus¹⁵ és kongregacionalista egyházaiban (ott kézre is esett az anglikán „High Church” példája), s valamivel később a svájci francia¹⁶ és német reformátusoknál. S talán kiteljesedik a magyar graduálok anyagának ma még szórványos használata is a neki szükségképpen előfeltételül szolgáló szemléletváltással (vagyis: „szemléletvisszaváltással”)!

¹⁴ Sajátosan és sajnálatosan „liturgizálódott” itt-ott egy éneksorozat a következő káté-kérdéseknél; az úrvacsoravétel aláfestéseként énekelt 457skk. csoportja annak ellenére nem szerencsés, hogy meg kell szívlelnünk a szerkesztő szavait, melyek szerint ne essünk „abba hibába, hogy éppen az oknélküli hűhóval és nagyképű hadakozással hívjuk fel még jobban a figyelmet arra a legfeljebb két-két-és-féltucatnyi kisebb fajsúlyú melódiára, amennyi az Előszóban világosan kifejtett okokból helyet kellett kapjon —főleg szövege miatt— az énekeskönyvben” (uő 319.).

¹⁵ [BÓDISS Tamás]: „A charlestoni kórusról”, *MEZ* XII (2004/2005) 359–362.

¹⁶ Maradandó élményem volt egy vasárnapi istentisztelet a 80-as évek közepe táján Kálvin genfi templomában, a Szent Péterben (Paroisse protestante Saint-Pierre Fustérie). A svájci francia református egyházaknak 1976-ban kiadott *Psaumes, cantiques et textes pour le culte* a genfiszoltár-válogatás után terjedelmes részben istentiszteleti rendeket ad (ordináriumostul: Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus Dei, responzórius és más énekelt tételekkel), beleértve a reggeli és az esti istentiszteleteket, vagyis a zsolozsmát is, antifonális zoltározással. A kancionále előbb általános istentiszteleti éneket ad (vasárnap, Isten ígéje, a sákramentumok, reggel-este), majd az egyházi év (année chrétienne) énekeit ádventtől pünkösdig, hozzáillesztve a Nicaeao-Constantinopolitanumot, követve az Egyház és a keresztény reménység témáit, ez utóbbiba értve a temetési énekanyagot is. Az ünnepi énekek képest (245–356) a tematikus rész visszafogott (357–417), a vegyes rész még inkább; sajnos, bár nagyrészt elviselhetően unalmasak és kissé egyháziassnak szánták őket, vannak itt gitáros énekek is, a hatvanas-hetvenes francia „új hullám” azóta divatjamúlt termékei. — A német svájciakról ld. [BÓDISS Tamás]: „Freitagsvesper» avagy egy különleges, énekes istentiszteleti forma a zürichi Predigerkirchében”, *MEZ* XII (2004/2005) 139–140.

S meg kell hallani a nem a kívülről jövő, „felvilágosodott” valláskritika hatásának engedő, hanem őszinte liturgikus minimalizmus (valójában a lehető legkötöttebb „liturgia”) ámosi hangját is: „Gyűlölöm, megvetem a ti ünnepeiteket, és nem gyönyörködöm a ti összejöveteleitekben ... Távoztasd el tőlem énekeid zaját, hárfáid pengését sem hallgathatom.” (Am 5,21.23) Márpedig talán a Zwingliénél is gyökeresebb volt ez a liturgiakritika (el egészen a hosszú ideig fennálló énektalalomig) a kora újkori baptizmusban, és hatását a közelmúltig érezte. Az énektalalom ugyan mindenütt feloldódott, de konzervatív közösségekben megmaradt a zenéhez való kritikus viszony, amely az éneklés és a hangszerhasználat szigorú keretek közé szorításában, a kanonizálódás során, a XVIII–XIX. században (ez utóbbinak inkább az elején) kialakult készlet őrzésében (mint az angliai „szigorú”, kálvinista baptistáknál)¹⁷ s egyes elzárt amerikai közösségekben egy sajátos éneklésmódban nyilvánul meg. Ennek leghíresebb példája az Appalache-hegység „Primitiv Baptist” vagy „Old Regular Baptist” gyülekezeteinek ma is eleven, hangszerkíséret nélküli diktálás (lined-out) éneklése,¹⁸ amikor a gyülekezet az előénekes gyors bevezetése után rendkívül lassan, gyakorlatilag érzékelhető ritmuspulzálás nélkül és igen díszesen, heterofón „előadásban” ismétli meg az ének rendre minden egyes sorát.¹⁹ A minimálliturgia fellazulása —mint az angol baptista énekeskönyv idézett előszavában²⁰ utaltak is rá— ott, ahol megtörténik, egyelőre általánosabb módon a spontán, rögtönzött istentisztelet formájában, ill. formátlanságában megy végbe, amihez természetesen társul a nyilvánvaló pop-rock vagy, ami még sokkal rosszabb: a színvonalasnak álcázott egyházi esztrádzene. (Sajnos, Ámos hangját egyelőre elnyomja azok elektronikus erősítése, akik gitár „mellett daloltnak, és azt hiszik, hogy hangszerük a Dávidéi”, 6,5) Bízható jelek mindenesetre már mutatkoznak, ha szórványosan is. Ha egyelőre anglikán-anglikatolikus vagy

¹⁷ Ld. MEZ XVI (2008/2009) 213, 31. jz.

¹⁸ Meghallgatható pl. folyamatosan fölvetett istentiszteletekről (Blessed Hope Old Regular Baptist church, Liberty, Kentucky): <http://cumberlandbooks.com/oldregular/>. A 90-es évekből: <http://oldregularbaptist.com/music.html>. A magyar példáról ld. JÁKI Teodóz: „Ősi és modern. A «diktálás» mint a legősibb nép közösségi éneklési mód”, MEZ III (1995/1995) 429–433; MOLNÁR Csilla: „Énekdiktálás a kárpátaljai Nagydobronyban”, in BARTHA Elek—DANKÓ Imre—KÜLLŐS Imola—MOLNÁR Ambrus (szerk.): *Vallási néprajz* 6. Budapest. 41–53; SÁNDOR Ildikó: „A nagydobronyi paraszteccelesi énekhagyománya”, MEZ IX (2001/2002) 431–460. különösen 434; SÁPY Szilvia több tanulmánya, köztük: „A hagyomány szerinti diktáló jelene”, uo. XII (2004/2005) 239–255.

¹⁹ Nicholas TEMPERLEY: „The Old Way of Singing”, *Journal of the American Musicological Society* 34 (1981) 511–544. Howard DORGAN: *Brothers and Sisters in Hope: The Old Regular Baptists of Central Appalachia*. University of Tennessee Press, Knoxville 1989. — A Skót Felföldön és kelta szigeteken legalábbis a közelmúltig megőrzött éneklési módot, mivel ez a Brit-szigeteken igen elterjedt volt a XVII. században, Amerikában a gyarmatosítók örökségének tekintik. A svájci eredetű Amishek éneklése — az ún. *langsamer Weis*-ről ld. MEZ XVI (2008/2009) 205., 13. jz.— vagy a szigetszerű magyar párhuzamok (Szék), de egyes közel-keleti megfelelők (mindenekelőtt a kopt vokalizáció), amelyet Borsai Ilona több tanulmányában jellemezett, azt jelzik, hogy ez az éneklésmód egymástól függetlenül is kialakulhat mint az énekléshez és az énekkészlet őrzéséhez való saját viszony következménye.

²⁰ Ld. MEZ XVI (2008/2009) 214–215.

konzervatív evangélikus jellegű, kötelező (vagy akár csak a liturgikus irányultságú metodista, presbiteriánus vagy kongregacionista felekezetekben több helyt megőrződött, ill. kialakult, valamelyest változékonyabb, választható) istentiszteleti rendek használatáról nincs is tudomásunk baptista közösségekben, legföljebb egyedileg, egyszer használatosra kialakított rendekről, egyes liturgikus elemek meggyökereztetésének többé-kevésbé sikeres kísérleteiről, figyelemreméltóan sűrűsödnek az egyházi év gazdagodásáról szóló híradások.²¹ A hivatalosságra emelkedésnek éppen ezért fontos dokumentuma az angol baptista énekes (énekes- és ima- és liturgikus) könyv, még ha zenei anyagában (mint az említett, elsősorban a világhálón megtalált liturgikus kísérletek esetében is) éppen hogy az egyháziasságtól való elsodródás figyelhető is meg.

Az előbbi tipizálási kísérlet skálájára helyezem rá a *Baptist Praise and Worship* rendszerét. Az, hogy az angol baptista énekeskönyv átgondolt, szigorúan logikus (vagyis dogmatikus) elrendezést mutat, jelzi azt a teológiai látást, hogy az éneklést nem valami esetleges, „ráhagyásosan”, dogmatikai és művelődési kontroll nélkül működő jelenségnek tekintik. Annyira messze már az újkori baptizmus korai szakaszának vallástörténetileg egyedi éneklésellenessége, hogy a gyakorlatias érvelések szintjén már fölemlegetni is szinte fölösleges.

A könyv tartalmi beosztásán végighaladva a pusztá számokból kiviláglanak a teológiai hangsúlyok, ezek közt az egyházi évnél a szerkesztők által néven is nevezett kiemelése (nyilvánvalóan egy korábbi, „ünneptelenebb” állapothoz képest). Néhány, az elmúlt évtizedekben bevezetett s azóta meggyökeresedett szertartási elemre is örömmel hívhatom föl a figyelmet. Van, ahol visszalépés egy, a rendszerbe kevésbé illeszkedő díszítőelem, itt azonban egy működni kezdő liturgikus-esztétikai érzék első rezdüléseiként üdvözölhetjük őket. Az evangélikál kereszténység hazánkban kis létszáma elfedi azt a tényt, hogy a világ kereszténységének (ha erősen megosztva is) létszámban a második legnagyobb csoportja. S habár egyelőre inkább a jelentős elszívó hatással bíró harmadik csoport, a protestáns karizmatikusok spontán antiliturgiája felé látszik tájékozódni, a ma még bátortalan és egyedi, szervesen kísérletek később fontos kezdeményezéseknek bizonyulhatnak.

A könyv hat nagyobb egységre tagolódik: 1. felhívás az istentiszteletre (1–115), 2. az evangélium hirdetése (116–324), 3. az evangélium ünneplése (325–520), 4. az evangélium megélése (521–647) — és járulékosan, nem tartalmilag tagoltan, 5. velszi nyelvű énekek (648–652), 6. rezponzorikus, „próza” zsolttárok (653–711) — az angol nemzeti himnusz: „God save our gracious Queen”.

²¹ Azokon a mozzanatokon túl, amelyeket (pl. a rezponzorikus szövegolvasás) az amerikai déli vagy az angliai baptistákkal kapcsolatban e sorozat előző részében, továbbá e rész legelején említettem, figyelemreméltó, hogy déli baptista gyülekezetekben, pl. Virginiában számos gyülekezetben bevezették a hamvazószerdai hamvazás szertartását. Van, ahol már megünneplik vízkeresztet is, vagy nagyszünetűtörtökön a *tenebrae* szertartás énekverses változatát *Tenebrae service* néven. Ők is baptisták.

Nyilvánvaló, hogy sok tekintetben egyedi elrendezéssel van dolgunk. Az első kivételével eleinte erőltetettnek tűnnek a nagyon „kompakt”, túl egységes nyelvi szerkezetű fejezetmegjelölések, de ezt nem minden áron újat mondásnak, hanem komoly átgondolás eredményének tekintem. Az első rész általában az *istentiszteleté*. (A *worship* a cselekvést és az eseményt is jelenti.) A második rész Krisztus evangéliumának *hirdetése* a Nicea-konstantinápolyi hitvallás summázataival s az egyházi év ünneplésével, a harmadik az evangélium *ünneplése* a megvallott hit alapján a szentségekben és a különböző szertartásokban, sajátos témájú istentiszteleteken, a negyedik az evangéliumé, amint az a keresztény *életben* megvalósul.

A bevezető rész hasonlítani látszik a magyar református énekeskönyvére, azonban ahhoz képest bővebb. Az alfejezetek címei lényegében egy átlagos prédikációs istentisztelet vázát jelölik ki (az első számok az énekek sorszámai, a törtvonal után az imák és olvasmányok számai állnak):²² gyülekezés istentiszteletre (1–23/24–27) — dicsőítés (praise) (28–76/77–82) — invokáció és bűnbánat (83–89/90–96 három közgyónási imával) — az ige (97–107) — áldás és elbocsátás (108–115).

A második rész első és utolsó egysége elárulja, a szerkezet alapja a teljesebb szövegű Hitvallás; amit közrezárnak, az egyházi év: teremtés és gondviselés (116–135/136–138) — ádvent (139–149/150–154) — karácsony (155–182/ 183–188) — vízkereszt (189–192/193–194) — a mi Urunk szolgálata (195–211/ 212–214) — nagybőjt és a szenvedés ideje (215–234/235–241) — húsvét (242–261/262–268) — áldozócsütörtök (269–276/277–278) — a Szentlélek (279–300/ 301–305) — Isten Országá (306–324).²³ E sorozatban a Jézus földi szolgálatára vonatkozó csoport lehet zavaró, de talán fölfogható a vízkereszt utáni (évközi) idő anyagának is. Annál meglepőbb és örömtelibb, hogy bevezették a négy ádventi vasárnapi (és a karácsonyi) gyertyagyújtást,²⁴ mind az öt alkalomra külön, erősen formuláris, (Biblia-versekből vett) válaszos imával (154); hogy az egyik karácsonyra kijelölt alternálva felolvasott igeszakasz a Magnificat, latin megnevezéssel (183), mert innen néhány (bár lehet, hogy nehéz) lépés a mindennapi vesperásbeli eléneklése; hogy szenteste úrvacsorás istentiszteletet tartanak, s az arra kijelölt ima (186) a pap/lelkész és a gyülekezet hagyományos üdvözlése („Az Úr legyen veletek! ...”), folytatása a (kissé tropizált) prefáció, mely a Sanctusba torkollik, majd a lelkész által mondott epiklézissel ér véget; hogy megülik epifániát, földidézve a bölcsek s a pásztorok látogatását, s a napkeleti

²² A könyv olyankor is a „Prayers and Readings” összefoglaló címet adja, amikor csak egy imát (513) közöl és olvasmányt nem, vagy fordítva (645–647).

²³ Nem tudom, hogy (mint az anglikán egyházban is) az egyházi év utolsó vasárnapja az angol baptistáknál is „Krisztus Király”-e?

²⁴ Jóllehet az adventi koszorú és az adventi gyertyagyújtás nem középponti liturgikus cselekmény, inkább kegyes, de templomba is való szokás, beláthatatlan a jelentősége egy pusztán a spirituálist, a racionálist, a gondolatit hangsúlyozó vallásosságban (után) annak a felismerésnek, hogy megfogható, látható szimbólumokra, tárgyakra, matériára is szüksége van a kegyességnek, s hogy azok nem (nem szükségszerűen) válnak fontosabbá a spirituális jelentéstartalomnál.

bölcsek ajándékait egy hosszú, kortárs, nagyon kortárs nyelvezetű imában (194) a szokott jelképes módon értik a Királyra, a Főpapra és az Üdvözítő halálára;²⁵ hogy tartják a nagybőjtöt; hogy a szenvedés idejének megnevezése is a hagyományos (Passiontide), és ennek keretébe illesztik virágvasárnapot²⁶ a 216. ének révén;²⁷ hogy a nagyhét komoly énekei között ott van (fordításban) Abélard nagypénteki *Solus ad victimam procedis* (217), Venantius Fortunatus *Pange lingua gloriosi proelium* és *Vexilla regis prodeunt* himnusza a szent Keresztről (226., 228), s hogy ennek a résznek az énekanyagába német korálok („Herzliebster Jesu“, „Passion chorale“), klasszikus angol „hymnuszok“ közé csak itt-ott csusszant könnyűzene, taizéi dal és (jobb) spirituálé; s hogy húsvétra még annyi hitványság sincs, ellenben húsvét reggelre és estére (265–266) egy-egy, a gyülekezet különböző csoportjai által, a templom különböző pontjairól elmondható, formuláris, öröms szöveget adnak;²⁸ hogy meglepő számban javasolnak áldozócsütörtöki éneket,²⁹ és közülük egy sem mai könnyűzene (csak egy amerikai folk-dal), s az indexben még továbbiakat is ajánlanak (természetesen, mivel kevésbé „alkalmiak“, a dicsőségesen mennybe ment Krisztusról máskor is lehet énekelni őket); hogy pünkösdre nem ajánlanak kifejezetten „keresztény pop“-ot, még modernkedőket is csak a szép imákat író anglikán kanonoktól (Norman Warren), s itt is van többhangú dramatizált gyülekezeti felolvasás (301., 303).

A harmadik rész is fajsúlyos: hitben való válasz („response in faith“: 325–363/364–368) — a hit megvallása (369–398/399–400) — kereszteleés és tagság (401–416/417–426) — az Úr vacsorája (427–457/458–469) — a Krisztusban való közösség (470–491/492–496) — otthon és család (i) gyermekek és szülők (497–500/501–505), (ii) házasságkötés (506–512/513) — (iii) temetés (514–517/518–520). Megnyugtató, hogy a kereszteleési istentiszteletre mindössze két könnyűzenei számot adnak, igaz az egyikre (415) stílusba illően azt mondanám: „húzó” lehet, amint idős baptista „testvérek” próbálják énekelni e rángatózást; az imaanyag közt itt szerepel az Apostoli hitvallás (424). Az úrvacsorai énekek közt meglepetést okoz Aquinói Szent Tamás *Pange lingua gloriosi corporis* úrnapí himnusza szép angol fordításban, teljes szöveggel („Sing, my tongue,

²⁵ Az viszont rejtély, hogy a Nunc dimittis-t (193) miért itt adják a gyülekezet ajkára; ez is egy dicsőséges megjelenéshez, „epifániához” kötődik, de ez a Templomban, Izráel kegyesei előtt történt, és megvan a hagyományos külön ünnepe: Gyertyaszentelő. Vagy ne akarjunk telhetetlenek lenni?

²⁶ Több amerikai baptista gyülekezet és lelkész honlapján olvasható, hogy a hamvazószórdai hamut, ahogy kell, az előző évi virágvasárnapi pálmák elégetéséből nyerik.

²⁷ „St Theodulph“, Melchior Teschner német korálja, a *Gloria, laus et honor* körmeneti himnuszának átköltése az anglokatolikus J. M. Neale-tól, de az összes, nem csak 3 válogatott strófiával, mint az amerikai *Baptist Hymnal* kiadásaiban, ld. MEZ XVI (2008/2009) 205., 10. jz.

²⁸ Ismét hallatlan jelentőségű mozzanat, ha esetleges is a formája: a templom terének mozgással betöltése, nemcsak a padban, ott fölállva-leülve-letérdelve (s nem is az amerikai fekete baptisták rituális táncával). Már csak egy-két lépés a körmenet és a processziós énekanyag fölfedezése.

²⁹ Legföljebb az a zavaró, hogy miért itt vannak a 24. zoltárt feldolgozó énekek (275–276) — húsvétkor a helyük.

the Saviour's glory), s ráadásul ugyanazon a francia katolikusnak jelölt forrásból származó „Grafton” dallamon (nem épp a legcsinosabb), mint a domonkos teológusnak mintául szolgáló Venantius Fortunatus-himnusz a Szent Keresztről (226). Megtaláljuk itt a malabár liturgiából átköltött „Strengthen for service” verset (453), az ábécérendet valami miatt megbontva egy „Goszpogyi, pomiluj” aklamációt (454) görögül, orosz orthodox négyyszólamú letéttel, sejtésem szerint taizéi közvetítéssel, majd szintén nem pontos ábécérendben a 456–457-es számon két Sanctust: az első latin-angol, taizéi dal, a másik mint az úrvacsorai énekek utolsó darabja angol szöveggel Schuberté, a *Deutsche Messé*-ből (ÚH17= BGY23). Nem tudom, a tétel helyzete azt mutatja-e, hogy *loco suo* éneklük, mindenesetre az imák és olvasmányok közt a 463-as számon találjuk a baptista imaszerző, Michael Walker úrvacsorai imáját. Ebben a szokott üdvözlések és a prefáció bevezetése után helyet hagynak „ex tempore” imának, nyilván az alkalomnak megfelelően. (Mintha néhány évszázadot visszautaznánk időben!) A Sanctus bevezető mondata és maga a Sanctus után következő, Walker fogalmazta epiklézis szövegét le is fordítom: „Istenünk, Atyánk, áraszd ki Szentlelkedet a te népedre, hogy legyen hitük, s a kenyérnek és a bornak ezen adományaira, hogy számunkra a feltámadt és mennybe ment Úr teste és vére legyenek; hogy hitben evén és iván ismét magunkhoz vegyük Krisztust hitünk megerősödésére, reményünk biztosítására, szeretetünk mélyítésére. Jézus Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.” A posztkommuniós imák közül az első az anglikán *Alternative Service Book*-ból ered. (Jól ismerem: a hagyománytartóbb oxfordi New College-ban a *Book of Common Prayer* imája szokásos, a Magdalen-ben az előbbi. *Informator Choristarum*-ként végzett utolsó szolgálata alkalmával, 2009. március 15-én Bill Yves a népes közösséggel együtt épp előltem imádkozta igen megindultan.) Az „otthon és család” témakörének énekei alkalmazhatók a gyermekbemutató³⁰ sajátosan baptista szertartására (hiszen elvetik a gyermekkeresztiséget), s egy igen szép imát találunk hozzá Edward Frasertől,³¹ melyben bizonyos részeket a lelkész, másokat a gyülekezet, illetve a szülők mondanak. (A kötetvégi jegyzék utal arra, hogy innen lehet venni az ún. *Mothering day*³² énekeit is.) Házasságkötésre (menyegzőre) egy zsidó imát ad a könyv. Meglepő, hogy kevés a kifejezetten temetésre rendelt ének (könnyűzene nincs köztük), de természetesen máshonnan is lehet venni alkalmasakat.

A negyedik rész tematikus énekkészletet ad (521–549), s mivel nem valamilyen meghatározott istentisztelethez tartoznak, nem is adnak külön hozzájuk liturgikus részt, csupán a végén (645–647) három bibliai szöveget az „... eljövendő örök életet” témájához.

³⁰ Angolul *dedication*, de a bibliai *praesentatio*-nak felel meg; anglikán közegben természetesen a szó templomszentelést jelent.

³¹ Hovatartozását még nem sikerült pontosítanom.

³² Ez Nagy-Britanniában nem a május első vasárnapjának filantróp ünnepe, hanem a nagybőjti Laetare vasárnapja („Mothering Sunday”), amikor is a szülőket meg szokás látogatni. A Szigeteken is egyre inkább használják helyette a *Mother's Day* nevet.

A velszi nyelvű baptisták súlya talán több éneket is indokolna, mint a néhány fölvett kétnyelvűt. Nem találok útmutatást a válogatás szempontjaira.

Az áttekintésből feltűnően hiányozhat néhány „alkalom”, s egyáltalán, az általában szokásos „különféle idők és alkalmak” kategóriája is üdítően hiányzik. Tematikus index segít választani inkább alkalmas, mint alkalmi éneket az említettekén kívül reggelre-estére, általában az Úr napjára, ó- és újévre, az őszi hálaadásra (Harvest Festival),³³ a templom évfordulójára (Church Anniversary), az Emlékezés vasárnapjára (Remembrance Sunday),³⁴ a keresztyén egységről és olyan modern témákról, mint „az egyház a társadalomban” vagy „emberi jogok”, „nemzetközi kapcsolatok”. Ugyanakkor lelkész és más szolgálattelvők avatására, kirendelésére nem találni felsorolást, de a tematikus énekek között nem nehéz találni megfelelőket. Ha kevésbé szigorúan is, de leginkább a Csomasz Tóth-féle elvekhez hasonlóan jártak tehát el.

Még az elrendezés elveihez tartozik, hogy a 29 tematikai egységben belül az énekek ábécérendben állnak. Sok vitát elkerülő, tapintatos, ugyanakkor valóban gyakorlatias megoldás időrend vagy teológiai, esztétikai, használati érték szerinti rangsor helyett.

Igyekeztem rámutatni a könyv értékeire s arra a liturgikai szemléletre, mely meghatározza. Nem kerülhetem el, hogy kínos teherterét ne számszerűsítsem. Korábban³⁵ leírtam a most használatos legfontosabb amerikai baptista énekeskönyvhöz való viszonyát, továbbá a szerkesztők föltett szándékát,³⁶ hogy a jelen populáris zenéjének egy bizonyos megrostált készletét is beemeljék a gyülekezeti énekeskönyvbe. 80–90 „szám” tartozik ebbe a kategóriába, az énekeskönyv dallamainak kb. 15 százaléka. Sok. Rendkívül, gyötrelmesen sok. Az anyaggal való foglalkozás gyötrelmes szakaszát jelentették nekem. Ám a „másik oldalnak” éppen hogy nem kevés-e mindez? S ha már..., kinek kellenek? Már megjelenésük pillanatában divatjamúltak voltak, a fiatalok újabb popzenei ízlésének biztosan nem felelnek meg. Mulatságosak, mint nekünk a XX. század eleji tánczenei ihletésűek. Olyanok is vannak. S túl számosak a „sem hús, sem hal”, unalmaska, talán nem ízlésromboló és valószínűleg sokaknak élményt jelentő dalok is. Taizé és Iona dalai. Meg a népek dalai. Azokból is van itt elég. 18 év eltelt a megjelenés óta, vajon mennyit kell várni egy következő, gyökeresen átszerkesztett könyvre? S milyen is lesz az? A szerkesztők az őt az újjal —ők írták!— össze akarták házasítani. De ők-e ama gazda, aki őt (nem ócskát) és újat (ujjé!) hoz elő kamrájából? Vagy nem úgy lesz-e inkább, hogy kár az ó tömlőért, mert murcis marad ez az újbor?

³³ Az angol gyarmatosítók által Amerikába vitt szokás *Thanksgiving day* néven gyökeresedett meg az Újvilágban, de míg az Államokban amaz rögzített (november negyedik csütörtöke), a szigetország különböző részein és településein eltérő időpontokban tartják. A magyar baptistáknál a hálaadónap felel(t) meg neki, amelyet e sorozat második részében írtam le: MEZ XII (2004/2005) 259; ld. még 266.

³⁴ Az I. világháború befejezésének emléknapja, a november 11-ét megelőző vasárnap.

³⁵ MEZ XVI (2008/2009) 209.

³⁶ MEZ XVI (2008/2009) 215.

A magyar könyv legjelentősebb hozadéka: a XIX. századi angol énekanyag

Korábban már többször is utaltam arra hogy, az új baptista gyülekezeti ének-könyv szerkesztői az 1960-as ének-könyv igen körültekintően —elsősorban ad notam-szövegek kihagyásával— megrostált anyagából kiesett tételek helyére —mai angol-amerikai baptista ének-könyvekre hivatkozva—³⁷ többnyire angol, és pedig nagyjából XIX. századi anglikán szerzőktől vett dallamokat emeltek be a gyűjteménybe,³⁸ általában egy szöveggel, ritkábban kettővel. Az említett rostálás mellett mindenekelőtt ebben ragadható meg a szerkesztés elvszerűsége, éppen ezért alaposan s az átláthatóság kedvéért folytatásokra tördelés nélkül, ebben a részben foglalkozom vele. A sorozat előző három része is voltaképpen ezt készítette elő. Ismételten tanácsos földézni az angol énekköltészet verstani elveiről, szakszókincseről írt, erősen vázlatos összefoglalást és a dallam- („tune”) megnevezésekről írtakat.³⁹

Régebbi dallamok eredetéről megbízható (Csomasz Tóth Kálmán *Dicsérvételek az Urat* című népszerűsítő könyvéhez hasonlóan színvonalas, sokszor angol humorral fűszerezett) forrás James T. Lightwood *The Music of The Methodist Hymn-Book being the story of each tune with biographical notices of the composers* (The Epworth Press, London 1935), mely az 1933-as, sok kiadást megélt, igen testes *Methodist Hymn-Book* minden egyes tételén —mind a 984-en (!), azok alternatív dallamain, sőt az „Additional Tunes” 32 tételén is— sorra megy, csak a nagyon szép számú többszólamú zsoltártónust és liturgikus választ hagyja ki. (Szerzőik azonban legtöbbször előfordulnak az énekírók közt.) Hogy elsőrendű forrásnak használhattam e könyvet, beszédesen jelzi a szigetországi anglikán, metodista, baptista felekezetek énekanyaga közti átfedések mértékét. (A presbiteriánusok és a kongregacionalisták énekanyaga erősebben eltér, bár a közös tételek száma jelentős.) Hasznos kiegészítéseket nyújtanak a világháló megbízható adatbázisai is.⁴⁰ Fontosabb szerzők esetében a nagy zenei lexikonok, elsősorban a New Grove részletekkel szolgáltak, s egyben megerősítették a Lightwood-összefoglalás megbízhatóságáról alkotott első benyomásaimat.

Az angol metodista ének-könyvre és a himnológiai kézikönyvre az MHB rövidítéssel utalok. A további rövidítések: BPW=*Baptist Praise and Worship* 1991; BH'56, '75, '91, '08=*Baptist Hymnal* 1956, 1975, 1991, 2008; NEH=*New English Hymnal* 1986; HAM=*Hymns Ancient & Modern* kiadásai; CP=*Congregational Praise* 1951; CH=*Church Hymnary* 1927. Korábban megadtam a magyar baptista könyveket.⁴¹ Ha felderíthetők voltak, a szerzők teljes nevét, születési és halálozási adatait később, egy függelékes indexben lehet megtalálni.

³⁷ Előszó, [7.]

³⁸ MEZ XIII (2005/2006) 247; XV (2007/2008) 465.

³⁹ MEZ XIII (2005/2006) 247–248.

⁴⁰ <http://www.cyberhymnal.org/>, <http://www.ccel.org/cceh/>, <http://www.hymnary.org/>.

⁴¹ MEZ XII (2004/2005) 415; ld. még: ZÉ-1=Zeng az ének 1, Baptista Kiadó, Budapest 1994. Néhány kisebb magyar protestáns felekezet könyveit ld. MEZ XV (2007/2008) 466, 4. jz.

A kis szótagszámú, páros ütemű, rövidsoros, általában egyenletesen lépegető, szolid dallamvezetésű énekeket többször dicsérően mint „fegyelmezetteket” említettem, bár a késő reneszánsz és a barokk már kikutatta e formácska lehetőségét is így a XIX. századi felhasználás eleve anakronisztikus.⁴²

A „St Cecilia”⁴³ (1863) dallam egyetlen érdeme, hogy gyorsan vége van, föl-
telve, hogy a szövegíró ihlete nem lódul meg. A „Horsley”⁴⁴ (1844) és a „Nativity”⁴⁵ (1855) metruma azonos; igen elterjedtek a protestáns angolszász világban. A „Merton (Monk)”⁴⁶ (1860) viszont leginkább csak anglikán ének maradt. —

⁴² MEZ XIII (2005/2006) 247–252; XVI (2008/2009) 75.

⁴³ BGY545 (Úr Jézus, nagy Király): (66 66), 4/4. (BPW644, NEH499, MHB811). A dallam az anglikán L. G. Hayne szerzeménye, 1863-ban H. W. Sargeanttal együtt összeállított The Merton Tune-Book című gyűjteményéből. Hayne oxfordi (Queen’s College) teológiai és zenei tanulmányai után, a zenei doktorátust is megszerezve három évig orgonált (Eton College), a továbbiakban több helyt lelkészkedett; neves orgonaépítő is volt. — A Krisztus visszajövetelének várásáról szóló szöveg írójának a BGY Gerzsenyi Sándort adja meg, de az L. Hensley súlytalan *Thy kingdom come, O God* kezdetű verse öt strófájának erős parafrázisa. Hensley a cambridge-i Trinity College-beli tanulmányai után több helyen szolgált anglikán lelkészként. Énekversei a Hymns for the Sundays after Trinity (Bell & Daldy, London 1864) s mint ez a vers, a Hymns for the Minor Sundays from Advent to Whitsuntide (uo., 1867) című gyűjteményben jelentek meg.

⁴⁴ BGY99 (A gyötrelmek hegyéről): CM (common metre, 86 86), 4/4. (BPW230, NEH92, MHB180). A dallam az 1844-es Twenty-Four Psalm Tunes-ból ered. Szerzője, W. Horsley anglikán templomi (ezenbelül 52 évig leányárvaházi) orgonista, a London Philharmonic Society alapítója, Mendelssohn barátja volt. — A szövegíró, C. F. Alexander, anglikán érsek-feleség, ld. MEZ XVI (2008/2009) 76., 6. jz., a BGY194 (=ÚH483) költője is. A dallammal járó *There is a green hill far away* kezdetű versét Balog Miklós igen szabadon fordította, de erre a himnológiai adatok nem utalnak.

⁴⁵ BGY136 (Jöjjetek, mondjunk éneket): CM, 4/4. (BPW6, BH75/126, NEH349, MHB85). H. Lahee Chelsea-ben született, orgonálni is ott tanult. 1847-től 36 évig a bromptoni anglikán Szent-háromság-templomban szolgált. Neves költőket (pl. Poe, Tennyson) is megzenésített. Lelkésze, W. Irons munkatársaként mintegy 100 dallammal gyűjteményt állított össze (Metrical Psalter, 1855), ebben jelent meg népszerűvé lett dallama. Ezzel szokott állni I. Watts, a neves kongregacionalista énekszerző —ld. MEZ XIII (2005/2006) 250—*Come let us join our cheerful songs* verse, az Ap 5,9–14, különösen az 5,12 parafrázisa, mely csak kiindulópontja a BGY egyik legtöbbit foglalkoztatott szövegírójának, a baptista Bácsi Sándornak, megfosztva retorikai eszközeitől (pl. a 2. str. 1. és 3. sorában a „Worthy the Lamb” ismétlésétől) és a bibliai idézet pontosságától.

⁴⁶ BGY539 (Halld, a kürtök hangja zendül): (87 87), 4/4. (BPW110, NEH5). A dallamszerző neves anglikán egyházenésről, W. H. Monkról ld. MEZ XVI (2008/2009) 80., 15. jz., ahol a tévesen neki tulajdonított BGY257-ről is írtam. — Nagy a zavar Monkot illetően. Az ének himnológiai adatai szerint a BGY539-et (nyilván egyszerű elírásként) „elvitatják” tőle, s egy W. Monk nevű, nem létező szerzőnek adják oda. A dallam a „Zenei források” (Melléklet 8.) részben is W. Monk alatt szerepel, csakhogy itt „W. Monk” a születési és halálozási adatait az igazi Monknál kevésbé ismert anglikán orgonista-komponistától, Edwin George Monkól (1819–1900) „oroza el”, aki az „Angel voices” (1861) dallamot írta. — E. Caswall ragyogó oxfordi tanulmányok után az angol államegyházban lelkészkedett, ld. MEZ XVI (2008/2009) 75., 3. jz. Felesége halálát követően Newman hatására katolizált. Saját énekverseket is írt (ezek katolikus gyűjteményekbe kerültek), de ismertebb *Lyra Catholica, containing all the breviary and missal hymns* (London 1849) című fordításgyűjteménye. Ebből protestáns könyvekbe is bőven kerültek énekek. A *Hark! a herald voice is calling* kezdetű szövege a „Vox clara ecce intonat” középkori ádventi himnusz elég pontos fordítása (ld. Éneklő Egyház 8: „Hív minket most egy tiszta szó”). A latin versre a BGY nem utal. Ráduly Emil debreceni baptista egyházenész magyarított, az öt versszakot négyre átköltve. A doxológia ma-

A legformásabbak közül való (hiába, még kora XIX. századi!) a „Llanfair”⁴⁷ (1817) dallam. Hétszótagos sorai végén melizmatikus „Alleluja”-bővüléssel, AABA sorszerkezetével késő középkori kanciók távoli utóda. — Sir John Stainernek,⁴⁸ a londoni (anglikán) Szent Pál-katedrális organistájának kis énekeihez

radt, de a latin-angol vers gondolatmenete, képei, bibliai utalásai elvesztek; pl. az angol (fordított) eredetiben nem „kürtök hangja zendül”, hanem hírnöké, utalással Keresztelő Szent Jánosra.

⁴⁷ BGY118 (Jézus Krisztus feltámadt): (77 77 allelujákkal), 2/2. (BPW246, NEH130/1, MHB205). Dallamírójának általában az észak-walesi Anglesey szigetéről való vak kosárfonót, R. Williamset adják meg. (A dallamnév Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllandtysiliogogoch városka szokott rövidített alakjáról kapta nevét, ahonnan a szerző származott, vagyis ‘Szűz-Mária-egyháza-fehér-mogyorófás-völgyben-Szent-Tasziló-egyházának-sebes-örvénye-mellett-a-vörös-barlangnál’. Ez a leghosszabb hivatalos helységnév az Egyesült Királyságban, egyben a világ leghosszabb egy szóból álló domainneve.) A dallam szerzőségét azonban mások is magukénak tulajdonították. Van, ahol helyes óvatossággal csak ezt adják meg: „vels (velsi) dallam”. — A szöveg jelen alakjában Balog Miklós baptista lelkészé, de fölismerhető, hogy kiindulópontja Charles Wesley *Hail the day that sees him rise Alleluja* kezdetű verse. Nagyon nagy kár, hogy kihagyta az eredeti vers hűvéti biblikus utalásait (pl. „Lift your head, eternal gates”, vö. Ps 24,7).

⁴⁸ Londonban (Southwark) született viszonylag szerény körülmények között, de iskolamester apja háziorgonán játszott. Édesanyja francia hugenotta család leszármazottja volt. John az anglikán Szent Pál-székesegyház énekesfiúja lett (chorister). Sir F. A. G. Ouseley (róla a BGY266 kapcsán később) fölfedezte a tehetségét, s még kamaszkorában meghívta a frissen alapított tenbury-i St Michael’s College-ba organistának. Oxfordban (hivatalosan a Christ Church College tagjaként, de nem oxfordi tanulmányokkal) nyert zenei BA-diplomát. Egy gyermekkori baleset miatt fél szemére megvakult, 1875-ben rövidebb időre a másik szemére is. 1860-ban az oxfordi Magdalen College organása, 1984-ig BA-tanulmányokat folytat, Gideon c. oratóriumával 1885-ben doktori címet szerez, egy évre rá zenei MA-t is (sajátos a fokozatok egymásra következése...) 1872-től a londoni Szent Pál-székesegyház organása. 1888-ban ütötte lovaggá Viktória királynő. Látása egy időre annyira meggyöngült, hogy vissza kellett vonulnia, de hamarost megjavulván, 1889-től 1899-es nyugdíjba vonulásáig az Oxfordi Egyetem professzora volt (a Magdalen College honorary fellow-jaként). (Oxfordi származású feleségével mindvégig házat is tartottak fön a városban.) Komoly kutatásokat végzett a régizene (pl. DuFay) terén. 1901 virágvasárnapján, turistaúton, Veronában halt meg, s egy félreeső oxfordi templomocskában (Holywell, Szt. Kereszt) temették el, amelyhez erősen kötődött. A szívélyes viktoriánus úriember mintájaként él az emlékezetben.

Rendkívüli mértékben hozzájárult az angol kollégiumi és székesegyházi zene föléledéséhez (pl. a Cathedral Prayer Book kórusgyűjtemény szerkesztésével) és az angol zeneoktatáshoz. Mint vizsgáztató országszerte sokszáz zenetanár minősítésében vett részt. Zeneszerzőként is nagy tekintélye volt, de megítélése halála után erősen megváltozott. Néhány énekdallama még használatban van, elsősorban az „All for Jesus” (anglikán, metodista, baptista könyvekben), de pl. éppen a Charles Wesley versére (*Love Divine, all loves excelling*, vö. 72. jz.) írt „Love divine” (a HAM 1889-as kiadásához) ma második helyre szorul az anglikánoknál W. P. Rowlands „Blaenwern” dallama mögött (ld. a BGY44-ról később). Éneklik még két evensong-kantikumát és néhány anthemjét, de rendszeresen csak nagypénteki The Crucifixion kantatáját adják elő (így sírjánál halála 100 éves évfordulóján a Magdalen College kórusa). A német evangélikus passió-hagyománnyal Stainer 13 éves énekesfiúként a Máté-passió első angliai előadásán ismerkedett meg. Az 1887-ben bemutatott Crucifixion-ben az evangéliumi elbeszélés recitatív előadása (Jézus szavai divisi férfikkal hangzanak el) és a meditatív tételek (elsősorban kórusszakaszok) váltakoznak a gyülekezetre bízott énekekkel („hymns”). A melódiában és harmóniában egyszerű zene (épp ebben lehetett a legfőbb hatása) a lipcsei mester bokájáig sem ér föl, és a „himnuszok” sem német korálok. Igaz ez a szövegíróra is. Az akkor fiatal anglikán lelkész, W. J. Sparrow-Simpson (1859–1952) Stainer egyik kollégájának, a Szent Pál succentorának és könyvtárosának fia volt.

az „Evening prayer (Stainer)” (1898)⁴⁹ volt az útkészítő. Két újabb dallamocskája (két-két szöveggel) reméli a magyarországi honosodást: az „All for Jesus” (1887) sajnálatos módon nem William J. Sparrow–Simpson eredeti versével⁵⁰ került bele az énekeskönyvbe, hanem csak két új magyar baptista szöveggel;⁵¹ a „Cross of Jesus”⁵² (1887) egy Charles Wesley-vers fordítása⁵³ mellé egy új, menyezős szöveget is kapott.⁵⁴

A következő, igen jellegzetes csoport szintén rövidsoros (általában CM vagy LM), de 3/4-es (vagy 6/4-es), mégpedig úgy, hogy a hangsúlyos ütemízen félhang áll, amely sokszor melizmás (a melizma pedig pontozott is lehet).⁵⁵

A Stainer névvel kapcsolatban, de az oxfordi zenésztől teljesen függetlenül sajnálatosan ismétlődik egy himnológiai pontatlanság. Ki kell igazítanom. A BGy57 és 508 dallamszerzőjének J. L. Stainer tartják, a „Zenei források” részben (Melléklet 9.) pedig 1668–1761 szerepel születési és halálozási adatként. Ez tévedés. Az évszámok ugyanis J. L. Steinerhez (így, *e*-vel) tartoznak. Hasonló nevet találunk is a baptista könyvben, a 214-es számnál: „J. Steiner”, ám a Melléklet (9. l.) nem tud életrajzi adatairól. Nem is tudhat. Nincsenek. Johann Ludwig Steiner (1688–1761) mindvégig Zürichben élt, ahol városi trombitás volt. A „Gott will’s machen” (1735) —The English Hymnal (1933) 253: Mindenszentekre, NEH179: Szent Bertalanra— dallammal egy 1735-ös zürichi gyűjteményhez járult hozzá. Sajnos, a himnológiai tulajdonításokat komolyan véve én magam sem soroltam oda, ahova a valószínű átdolgozás után is stilsztikailag jól fölismerhetően tartozhatna: a német barokk énekanyagba, ld. MEZ XIII (2005/2006) 48.

⁴⁹ „BGy194=ÚH483 (Jézus hív, bár zúg, morajlik): ld. t. k. MEZ XVI (2008/2009) 76., 6. jz.

⁵⁰ A szövegkezdet a „tune”-jelzés. Az ének a Crucifixion (A Meditation on the Sacred Passion of the Holy Redeemer, ld. 48. jz.) öt „himnusza” közül az utolsó (zárótétel). Dallam és szöveg anglikán (NEH272), baptista (BPW332), metodista-ökumenikus (Hymns and Psalms, A Methodist and Ecumenical Hymn Book. London 1983. 251.) könyveken túl amerikai baptistákig (BH’75/485) elterjedt.

⁵¹ BGy387 (Add, hogy hozzád hasonlítsak): Jobbágy István —ld. róla nekrológomat: MEZ XI (2003/2004) 361–365— jó felütésű, formás, de gyülekezeti énekek talán rövid verse ifjúsági énekeskönyvben jelent meg először, a dallam is onnan lett ismert (ÉÚ135). — BGy17 (Istent valloam jó Atyámnak): a baptista lelkész Gerzsenyi László szövege az Apostoli hitvallás szentháromságos cikkelyeinek átköltése. Dogmatikussága föltétlen erény, de kár, hogy nem írta végig a Hitvallást.

⁵² (87 87), 4/4. A Crucifixion (ld. 48. és 50. jz.) első „himnusza” (Sparrow–Simpson verse). A dallam tovább él, de nem szilárdította meg a szöveg helyét a Szent Kereszt-énekek között.

⁵³ BGy57 (Jöjj, reményünk, üdvünk, Jézus!): (87 87), 4/4. (BPW285d Ch. Wesley „Come now, everlasting Spirit” versével, NEH3: második „tune”-ként társul a magyar énekhez is alapul vett adventi Wesley-vershez: *Come thou long-expected Jesus.*) Az angol dallam–szöveg-megfelelések ingatagsága miatt nem sok szűrhető le abból, hogy van olyan könyv (MHB242), ahol ez a „Stuttgart” (1715/1861), van (ChH150), melyben az oxfordi mozgalomhoz tartozó organista, Richard Redhead „St. Nicolas” dallamával, van (az ausztrál lutheránusoké), ahol ugyanazon szerző Church Hymn-Tunes (1853) gyűjteményéből a „Laus Deo” / „Redhead No. 46” / „Dresden” (1853) dallammal áll, és van, amelyik a strófákat kettesével összevonva 87 87 D (D=Double, kettőzött) dallamot ad, mint a „Corinth (Tantum ergo)” (1792) dallamot a CP159 s 1975-től a BH (79) a „Hyfrydol”-t (ld. alább). Bácsi Sándor átköltésnek is alig nevezhető szövege fordításnak van feltüntetve. Az eredeti vers szabadulás-metaforikáját (free, release, deliver) és alakzatait (pl. a 3–4. versszakban a „Born” és a „By thine” anaforikus ismétlését, ellentéteit: child–king) nem veszi figyelembe.

⁵⁴ BGy508 (Jobb a dolguk, akik ketten): Bácsi Sándor saját szövege, erős áthallásokkal e sorok írójának hasonló tárgyú énekszövegére (pl. ÉÚ64: „Ha az egyik el is esik, / Társa ..., BGy508: Hogyha egyik el is esne, / Társa) természetesen mindkettő az Eccl 4,9 átköltése.

⁵⁵ MEZ XIII (2005/2006) 252.

Korai dallam a „Fulda”⁵⁶ (1815). Akár a „St Agnes (Durham)”⁵⁷ (1866), egyszerű John Bacchus Dykes e két dallama is: „Ri(e)vaulx”⁵⁸ (1866), „Beatitudo”⁵⁹ (1875) s Sir Frederick Arthur Gore Ouseley-é, a „Contemplation”⁶⁰ (1889 előtt). Kevésbé ismert szerzők művei: „Crimond”⁶¹ (1872), „Maryton”⁶² (1874), „Antwerp”⁶³

⁵⁶ BGy276 (Hálával áldunk, Istenünk) és BGy310 (Csak rólad zengjen énekünk): LM, 3/4. (BPW585d, NEH486d, MHB323d). Más dallamnevei: „Fulda (Walton)”, „Germany”, „Walton”. William Gardiner 1815-ös (1812, a BGy himnológiai adata téves!) gyűjteményében jelent meg: Sacred melodies from Haydn, Mozart, and Beethoven, adapted to the best English poets and appropriated to the use of the British Church. Sajnos Gardiner nem jelentette meg az ígért 2. kötetet, amelyben azonosította volna bécsi klasszikus forrásait. J. L. Lightwood kedves malíciával jegyzi meg: „Gardiner Beethovennek tulajdonítja a dallamot, de a legkiválóbb tekintélyeknek sem sikerült azonosítani a zeneszerző valamelyik művével, bármilyen korábbi alakban sem. Music and Friends (1838) című publikációjában Gardiner azt mondja a Fuldáról, hogy «valahol Beethoven műveiben van, de hogy hol, nem tudom megmutatni» — sem senki más azóta”. Gardiner mindenesetre az első vagy az elsők közt volt, akik Beethovent megismertették Angliában. — A szövegíró pennáját kétszer is megihlette az anglikáná lett dallam. Összevetve a két szöveget, egyre való matéria is nehezen jön ki belőlük. A legelköpottabb evangélikál közhelyek.

⁵⁷ MEZ XVI (2008/2009) 75., 3. jz.

⁵⁸ BGy22 (Mindenség Atyja, menny Ura): LM, 3/4. (BPW89, NEH358/2, MHB38). J. B. Dykes —ld. korábban MEZ XIII (2005/2006) 251., 485; XVI (2008/2009) 75 a „St Agnes (Durham)” (1866) BGy356 (=ÜH232) kapcsán—12 évesen segédorgonista lett Hull város Szent János-templomában, ahol nagyapja vikárius volt. Később zongorán, hegedűn, kürtön is játszott. Klasszika-filológiát tanult Cambridge-ben. Az angol államegyház lelkésze (1862-től) Durham Szt. Osvald-templomának „vikáriusaként” (innen egy dallamának és egy fiának a neve); itt is temették el. Sem teológusként, sem zenészként nem volt „dogmatikus”, több mint 300 énekdallamot szerzett, ezek közül nem is egyet nem-anglikán szövegekhez. Majdnem 80 dallamát ma is számon tartják. — A *Father of Heaven, whose love profound* kezdetű énekszöveget E. Cooper írta (A Selection of Psalms and Hymns for Public and Private Use. Uttoxeter [Anglia] 1805). Ráduly Emil fordítása a szokásos.

⁵⁹ BGy412 (Jordánnak partján megjelent): CM, 3/4. (BPW307d, 405d, NEH184d, MHB604/2d). A HAM anglikán gyűjtemény 1875-ös kiadásába írta Dykes. — Ráduly Emil szövege új.

⁶⁰ BGy266 (Fölnézek rád, jó Istenem): CM, 3/4. (BPW361/2, NEH472/2). „Contemplation” néven régebben (MHB796) Mendelssohn 13. zsoltárából vett dallamot is jegyezték. Sir F. A. G. Ouseley rangját diplomata apjától örökölte. Oxfordban tanult, az MA-fokozat után anglikán lelkészéé ordináltak (1849). Zenei doktorátust is szerzett (1854) egyetemén, ami akkoriban csak egy saját darab vizgára való benyújtását jelentette. 1855-től 30 éven át a herefordi székesegyház precentora, majd kanonokja. Nyaranta töltött két hónapot a katedráliskórossal, leginkább a Tenbury-beli, nagyrészt saját költségén alapította minta-kórusiskola, a St Michael College ügyeivel foglalkozott. A zene professzoraként Oxfordban sokat tett az egyetem zenei színvonalának emeléséért. Operákat, dalokat, kamarazenét, orgonazenét is írt. — A *When all thy mercies, O my God* a 103. zsoltár átköltése. J. Addison anglikán esszéíró, költő, lapalapító —a The Spectator-ban jelent meg ez a verse is— apja a lichfieldi katedrális dékánja volt. Többek közt az oxfordi Queen’s College-ban és a Magdalenben tanult (MA 1693), hírét akkoriban latin versei adták. Magas közigazgatási állásokat is betöltött, híres drámát írt Catóról. A Westminster Abbey-ban nyugszik. A fiatalon elhunyt Mészárosné Tóka Gyöngyvér (1955–2003) hétből öt strófát fordított le. Miért rajta kérjem számon, ha ő csak osztozik a „Magyar Kórus”-szövegírókkal abban, hogy általános frazeológiával tesznek minden énekszöveget egyformává, és fontosabbnak látszik az „énekelhetőség”, a prozodizálás, mint a biblikus tartalom vagy az erőtéljes képek költőisége? A kezdősor félreérthető.

⁶¹ BGy306 (Az Úr az én pásztorom): CM, 3/4. (BPW395, BH75/341, NEH459). J. S. Irvine a skóciai Dunottar, majd Crimond presbiteriánus lelkészének lánya volt. Azt mondják, egy orgonóra várvá, gyakorlatként írta népszerű dallamát. A skóciai Aberdeen St Machar-székesegyházában

(1881). Kecses a metodista anglikán Charles Wesley anglikán unokája, Samuel Sebastian Wesley „Hereford”⁶⁴ (1872) dallama. Nemes érzelmessége miatt méltán igen népszerű a „St Clement”⁶⁵ (1874); dallamvezetése miatt az előzők közé való, bár szótagszáma miatt átmenetnek is tekinthető.

nyugszik, melyet „high kirk”-nek neveznek annak ellenére, hogy Skócia presbiteriánus nemzeti egyházában (Church of Scotland, gaelül Eaglais na h-Alba, skót angolul The Kirk) a reformáció óta nincs püspök. A BPW az 1950-es skót zsolttároskönyvbeli rímelőnek nevét is megadja. F. Rous angol politikus, kiemelkedő puritán személyiség. Presbiteriánus, majd az independensekhez csatlakozott. Teológiai és ájtatossági műveket is írt. The Psalms of David in English Meeter (1643) című zsolttároskönyv-átköltését, melyet a skót (presbiteriánus) egyház és a skót parlament a nyilvános istentiszteletekre jóváhagyott, kis módosításokkal egészen a XIX. század közepéig szinte kizárólagosan használták. A *The Lord's my Shepherd*-hez tartozó helyes adat ez lenne: „a 23. skót zsolttár (Francis Rous) ismeretlen fordítója nyomán Déri Balázs, 1984”.

⁶² BGy7 (Uram, oly szép a templomod!): LM, 3/4. (BPW17 Hodgetts *O Lord, how lovely is the sight* szövegével; BH'75/242d, 369d, MHB32d) A máltai születésű H. P. Smith az oxfordi Balliol College-ban tanult, majd angliai diplomákban, Cannes-ban (Franciaország) lelkészkedett, végül a gibraltári (anglikán) székesegyház kanonokja volt. — M. Hodgetts szövege a 83/84. zsolttár átköltése. A birminghami születésű r. k. egyháztörténész előbb az oxfordi Worcester College-ban, majd Rómában, a Gergely Egyetemen tanult. Bácsi Sándor szövege alig adja vissza az eredetét.

⁶³ BGy6 (Dicsérünk, üdvnek kútfeje) és 218 (A bűnnek zsoldja a halál): LM, 3/4. (BPW281d, MHB153d). W. Smallwood Yorkban tanult orgonálni, 15 s 65 éves kora közt szülővárosa, Kendal (anglikán) Szent György-templomának orgonistája volt. Dallama (úgy tűnik) először a Bristol Tune-Book 2. sorozatában (1881) jelent meg. A német pietista misztikus G. Tersteegen —MEZ XIII (2005/2006) 41— „Brunn alles Heils, dich ehren wir” versét tették rá, ezt korábban más dallammal énekeltek a magyar baptisták. Erőteljesebb, pontosabb (!) volt a HH7 fordítása, mint az ÚH-ból örökölt, vízenyőrsre prozodizált szöveg. Ráduly Emil versében (218) a legjobb az első sor (=R 6,23).

⁶⁴ BGy172 (Az első pünkösöd napja volt): LM, 3/4. (BPW355d, 439d, NEH431d). S. S. Wesley 29 éves korában szerzett zenei doktorátust Oxfordban. Zeneszerző-orgonistaként működött Hereford (1832–1835), Exeter (1835–1842), Leeds (1842–1849), Winchester (1849–1865) és Gloucester (1865–1876) anglikán székesegyházaiban. Egy 1849-es publikációjában egyházzenei reformokat sürgett. Föl nem foghatom, hogy miért vasaltak ki a magyar könyvben három melizmát? Már túl sok volt az érzelmes szépség? Így mindenesetre az angol baptistákkal nem tudják együtt énekelni. Azt sem értem, miért nem felelt meg a dallamszerző nagyapjának ihletett verse, az *O thou who comest from above* (Short Hymns on Select Passages of the Holy Scriptures, 1762), amelyet az angol baptisták is oly megszentelt szövegnek tartottak, hogy nem cserélték modernekre régies szavait. Vagy legalább a fiatal baptista szövegíró (Fekete László) szövege mellett helyet kaphatott volna.

⁶⁵ BGy524 (A nap leszáll és itt az alkony): (98 98), 3/4. (BPW319, NEH252, MHB667/2). C. C. Scholefield (BGy: hibásan Schlolefield) apja Birmingham parlamenti képviselője volt, őt pedig cambridge-i tanulmányok (St. John's College) után szentelték lelkészé. 1895-ös visszavonulásáig több helyen szolgált. Arthur Sullivan 1874-es Church Hymns with Tunes énekeskönyvébe több dallamot írt, a leghíresebb a „St Clement” lett J. Ellerton *The day thou gavest, Lord* kezdetű versére. Ez a költő is anglikán lelkész volt a cambridge-i Trinity College befejezése után, 1850-től. Több mint 80 éneket írt vagy fordított, elsősorban a HAM-be. (E vers megjelenése: A Liturgy for Missionary Meetings 1870.) A dallam és szöveg együtt hamar hallatlan népszerű lett: Viktória királynő, uralkodása 60. évfordulójának ünnepére, 1897-ben ezt a „himnusz” választotta; azon a szertartáson is ezt énekeltek, amikor Hong Kong visszatért a brit fennhatóság alól Kínához (1997). Mindkét alkalommal különös nyomatékot kapott a vers utolsó strófája (próza fordításban, amelyet a tanulság kedvéért érdemes összevetni az eláltalánosított magyar átköltéssel): „Legyen így, Urunk; trónusod soha nem tűnik el, mint a Föld büszke birodalmai, hanem áll, és uralkodik és növekszik

Sejthetően az egyháziasság szándékával tudatos vagy öntudatlan archaizálás jellemez néhány XX. századi dallamot. Mintha (de csak mintha) a XIX. század elejéről hajladozott-szekvenciázott volna be az énekkészletbe a „Creator God” (1964), a népszerű anglikán egyházi szerző, Norman L. Warren dallama.⁶⁶ Még a címével Beatles-dalra hajazó, eredetileg egy amerikai evangélikai musical részét képező „Come together” (1972) is „elmegey” jó száz évvel korábbiak (ABAC sorszerkezetével, pontozott melizmáival).⁶⁷ Talán ide sorolható B. Ferguson egy —ritkamód moll— dallamocskája is, „Cypress court”.⁶⁸

mindörökké, míg minden teremtményed elismeri uralmadat.” Lám, lehet mélységet-magasságot adni a vereség ünnepének, lehet nemzetről, politikáról hívő módon szólni.

⁶⁶ BGy302 (Oltalom, páncél, pajzs az Úr): CM, 3/4. (BPW133d). N. L. Warren —ld. fent, 1. jz.— cambridge-i tanulmányok után 1961-ban szentelték lelkésszé, több helyen szolgált, 1989 óta Rochesterben archidiákonus. Több mint 100 énekdallamot szerzett (6 saját énekét vagy feldolgozását közli a BPW, a BGy 3-at), stílusuk az archaizálótól a híg egyházi könnyűzenéig terjed. A Jubilate Group tagja, mely a Psalm Praise (1973) s a Hymns for Today’s Church (1982) kiadója. — Szintén anglikán és szintén Cambridge-ben végezte teológiai tanulmányait T. Dudley-Smith. 1951-ben szentelték lelkésszé. Norwichben archidiákonus (1973–1781), majd Thetford (Norfolk) püspöke (1982–1992, visszavonult, Salisburyben él). Termékeny egyházi költő, számos szolidan modern versét éneklék. 15 (!) szövegét vette föl a BPW, de *Safe in the Shadow of the Lord* kezdetű versét (a 91. zsol-tár megírését) nem. (A magyar könyv szerkesztői társították össze?) A magyar fordításban egyáltalán nem lehet fölismerni a zsol-tár képeit, gondolatmenetét, ismétlődő sorát („I trust in Him, I trust in Him”). Megengedhetetlen, hogy a híg szöveg a kedvesen verselő anglikán püspök neve alatt szerepeljen! Nincs köze hozzá. Ez szerzői jogi kérdés („neve, ha van, csak áruvédjegy?”)

⁶⁷ BGy43 (Csak téged áldunk szüntelen) és BGy514 (Úr Jézus, lásd e kisedet): LM, 3/4. (BPW 113/2d). A Mississipp-i államban született J. L. (amerikai szokás szerint csak Jimmy) Owens jazz-játékosként kezdte. 14 évig három kaliforniai gyülekezet zenei vezetője (minister of music) volt. 12 „keresztény” musicaljének egyike a Come together. A magyar könyvben érthetetlen módon kivastalták az eredeti számos pontozott ritmusát (nem mindet), s hiába hivatkoznak D. Peacock jogvédett harmonizációjára, azt is megváltoztatták. Az angol baptista Peacock Birminghamben szerzett BMus fokozatot. 1985-től egy nagyobb baptista gyülekezet főállású zenei vezetője, 1990-ben létrehozta a London School of Theology „Music and Worship” tanszékét, s jelenleg annak vezetője. A keresztény könnyűzenét kiadó Jubilate Hymns Ltd in the UK egyik vezetője. Nemzetközi baptista kongresszusok főzeneigazgatója. Négy gyermek apja. — Th. Ken Winchesterben, majd az oxfordi New College-ban végzett. Tanulmányai után 1662-ban anglikán lelkésszé szentelték. 1685-ben Bath és Wells püspöke lett. Azon néhány püspök egyike volt, akiket a londoni Towerba zártak, mert nem írta alá II. Jakab Türelmi rendeletét, mellyel az uralkodó a katolicizmust vissza kívánta állítani Angliában. Verseit halála után, 1721-ben jelentették meg. A BPW-ben a dallammal egy rövidke versszak áll (*Praise God from whom all blessings flow*). Vajon ezt költötte át 3 strófában Ráduly Emil, aki egy másik szöveget is írt a dallamra a baptista gyermekbemutató szertartására?

⁶⁸ BGy311 (Nem kívánunk könnyű utat), (87 87), 6/4. B. Ferguson chorister volt az exeteri székesegyházban, Cambridge-ben tanult zenét. Több helyen orgonált, 1977 és 1994 közt a rochesteri katedrális orgonistája és a choristerek vezetője (master) volt. Ma zeneszerzésből él, és egyetemi előadásokat tart zenéről. Őszintén kétkem, hogy meg tudja gyökerezni egy tá-ti-tá-ti ritmusú ütemek közt ti-tá-tá-ti ritmusúakkal fűszerezett (neo-középkori?) dallam, melynek két része eltérő jellegével a szöveg két felét mintázza. A tónusnevet a szerző 1987-es lakóhelyéről (Cypress Court, Strood, Rochester-upon-Medway) kapta. — Eme dallam biztos kiveszése után talán Ugrai Kovács Arthur Krisztus furcsán lemondó követéséről szóló versátköltéséhez sem keresnek új dallamot... A szöveg a himnológiai adattal szemben tehát nem saját vers, hanem szabad fordítás, amely sajnos lényegileg megmutatja az eredeti vers sajátos intertextuális viszonyát a 23/22. zsol-tárhoz: ti.

Hosszabb sorokból álló, többsoros vagy sajátos strófa-képletű versek nagyobb ívű dallamépítkezést követelnek. Az egyházas stílus leginkább sorismétléssel, dallamelemek szekvenciázásával oldja meg a feladatot, s szinte az előbbi rövid forma megnövesztésének érzékeli e (ritkább) formát. Kevés 3/4-es dallam tartozik e csoportba, de néhány igen népszerű: „Hyfrydol”⁶⁹ (1830), „Laudate Dominum (Parry)”⁷⁰ (1894/1916) és a szaffikus „Cloisters”⁷¹ (1868). Ide számolom az időben már kissé túlfutó „Blaenwern”⁷² (1905) dallamot is.

hogy a költő szerényebb, mint Szent Dávid. (Amúgy csodálom, hogy az énekeskönyv teológiai felülvizsgálói nem találták problémásnak.) A *Father, hear the prayer we offer* a Bostonban és Rochesterben (NY) élt L. M. Willis unitárius lapkiadó és orvosfeleség verse (1856/57), mely a híres költő öccse, Samuel Longfellow (1819–1892) némi átdolgozásával lett ismert énekszöveg (1864). (A hagyományos angol „Sussex” dallammal NEH357).

⁶⁹ BGY62 (Éjek éjén, bűnök mélyén) és BGY140 (Énekszóval áldom Jézust): (87 87 D), 3/4. (BPW270, 273, 382, NEH271, MHB380). A rendkívül népszerűvé vált dallamot (a BH-ban ’56-ban 2, ’75–91-ben 5, 2008-tól 6 szöveget hordoz) az észak-walesi R. H. Prichard írta húszéves korában. Nagyapja, Rowland Huw híres walesi bárd volt. Szép hangja, vonzó személyisége miatt, és mint karvezetőt és gyermekénekeskönyv összeállítóját ismerték. Számos dallama került be walesi énekeskönyvekbe, de ez az egy lett igazán híres. (A szó velsül ’jókedv’-et jelent.) Nagyrészt Bala városkájában élt, de többit törődvn a zenével, mint vagyoni helyzete erősítésével majdnem 70 évesen szövőipari segédmunkát kellett vállalnia Holywellben. A váltást kevéssel élte túl. Bácsi Sándor (BGY62) ádventi, Gerzsenyi Sándor (BGY140) Jézus-dicsőítő szöveget írt a dallamra. Ha az angolszász világban népszerű dallamot fölvtették a könyvbe, akkor a BH’75/79-et (a BH’75 még 3 szöveggel) követte Ch. Wesley *Come, thou long-expected Jesus* szövegével kellett volna (mondjuk egy ritmusban is megfelelő „Jöj, te régesrég várt Jézus” kezdősorral), de ezt a „Cross of Jesus” dallammal (BGY57, ld. kevéssel fölntebb) használták el. Különösen a dallam mostani második szövegével kapcsolatban jegyzem meg a baptista könyv új szövegei jó részének problémáját: a költők nem törődtek a régesrég alapkövetelménynek számító, jellegzetes, megjegyezhető kezdősorokkal.

⁷⁰ BGY1 (Zengd Isten nevét): (10 10 11 11), 3/4. (BPW70, NEH427, MHB426). C. H. H. Parry *Hear my words, ye people* című anthemje zárókórusának adaptációja. Énekként a HAM második függelékében közölték. Parry Nagy-Britannia egyik legbefolyásosabb zenésze volt. Már Etonban elkezdett zenét írni, Oxfordban (Exeter College) tizennyolc évesen BMus fokozatot szerzett; Cambridge-ben doktorált. Zongora-, zenekari és kórusdarabokat szerzett, zenetörténeti műveket írt. 1884-től a londoni Royal College of Music tanára, G. Grove után 1894-től haláláig az igazgatója. 1900-tól John Stainer helyére lépett az oxfordi professzorságban (1908-ban visszavonult). Bach és Brahms után kialakított diatonikus zenei nyelvezete nagy hatással volt Elgarra és Vaughan Williamsre. Zenei könyveket is írt, s rendkívüli energiájának jelentékeny része volt abban, hogy a zene az angol kulturális élet középpontjába került („angol zenei reneszánsz”). Felesége főrangú volt, őt pedig 1902-ben ütötték lovaggá. Barátja, John Ellerton (ld. „St Clement”) szerint haldokolva saját „Perverse and foolish oft I strayed” énekét idézte. A muzsikusz emlékének leginkább a William Blake versére írt „Jerusalem” (NEH488) kórusének, az „I was glad” koronázási anthem és a „Repton” (NEH353) dallam őrizte meg. Munkásságának jelentőségét mutatja Jeremy DIBBLE könyve: *C. Hubert H. Parry: His Life and Music*. Oxford University Press, Oxford 1998. 560 l. Mégsem gondolnám, hogy egy magyar baptista énekeskönyv nyitódarabjának épp az ő csupa-közhely, ugrabugráló dallamocskáját kellett volna választani; azért sem, mert felütései gúzsba kötik a prozodizáló fantáziát. — H. W. Baker *O praise ye the Lord!* kezdetű nyolcstrófás verse (HAM, 1875) 1–2. strófáját nagyjából követte a fordító, Gerzsenyi Sándor baptista lelkész. Baker apja viceadmirális volt (annak halála után a baroneti címet is örökölte tőle); ő Cambridge-ben (Trinity College) tanult, majd Hereford közelében lelkészkedett. 1860 és 1877 közt a híres *Hymns Ancient and Modern* főszerkesztője volt, verseket, dallamokat írt, fordított is e történelmi jelentőségű könyvbe.

XX. századi, de régies hatást akar kelteni a „Lauda anima (Andrews)”⁷³ (1930 v. 1931) és az „Abbot’s Leigh”⁷⁴ (1941).

A klasszikus XIX. századi 4/4-es angol gyülekezeti énekek közül igazi angol baptista ének a „Lyngham”⁷⁵ (1803 k.). Általános használatban van a jellegzetes

⁷¹ BGY304 (Te vagy az élet), (11 11 11 5, „szaffói”), 3/4. (BPW608d, MHB729, ChH216/1). J. Barnby —ld. róla MEZ XIII (2005/2006) 486., XVI (2008/2009) 77., 10. jz.— dallama a HAM 1886-os kiadásába készült. Matthäus Apelles von Löwenstern „Christe, du Beistand deiner Kreuzgemeine” kezdetű versét (Kirchen und Haus-Music, Breslau 1644) Ph. Pusey fordította (A Collection of Psalm and Hymn Tunes, szerk. Alexander R. Reinagle, Oxford 1840) *Lord of our life, and God of our salvation* kezdősorral. Családnévüket (Bouverie) vikomt-fi atyja változtatta meg, miután a Pusey birtokon megörökölte. Philip Etonban és az oxfordi Christ Church-ben tanult. Országgyűlési képviselő lett. Művészetpártoló volt, segített a London Library megalapításában, a himnológia erősen érdekelte. Gerzsenyi László hol szorosabban, hol lazábban követte a német-angol verset.

⁷² BGY44 (Szent az Úr, a bölcs Teremtő), eredetileg (87 87 D), a magyarban egy indokolatlan összevonással (87 87 77 87) lett, 3/4; (d: BPW559/1, NEH408/1). W. P. Rowlands Wales-ben született és élt. Iskolai tanító volt, majd Morrisonba költözve a kálvinista metodista Bethánia kápolna énekvezetője (precentor), de 1892 és 1927 közt a Tabernacle kongregacionalista gyülekezetben is szolgált, és sokáig vezette a Morrisoni Egyesült Kórusársaságot is. A dallamot általában Ch. Wesley *Love Divine, All Loves Excelling* versével éneklik, különösen esküvőkön; talán ez is az oka, hogy 2005-ben a 10 legkedveltebb brit „hymnusz” közé választották. A vers Purcell Arthur király c. operájából Vénusz istennő híres Fairest isle áriájára (!) íródott, néhány erős szövegáthallással („Fairest isle, all isles excelling”). — Föl nem foghatom, hogy a magyarok miért nem a szöveggel követték az angol példát. (Ha jól látom, a metodista énekeskönyv sem tartalmazza e szép Wesley-verset!) A saját ötletből (vagy valamilyen korábbi példa hatására?) társított szöveg írójáról, T. Dudley-Smith anglikán püspökről ld. 66. jz.; 300-nál több (világszerte 250 angol nyelvű énekiadványba fölvetv s az A House of Praise kötetbe foglalt) verse van. A kezdősort Ráduly Emil fordításából nem sikerült azonosítani; ebből nehéz megérteni az anglikán püspök sikerét.

⁷³ BGY19 (Áldjad, lelkem, az ég Urát): (87 87 88), 3/4. M. Andrews az angliai Farningham anglikán plébániatemplomának orgonistája volt, később az USA-ba vándorolt ki. Dallama a BH-ban 1956-tól folyamatosan megvan H. F. Lyte, a mindvégig „szegény halász- és munkásgyülekezetekben szolgáló” anglikán lelkész 1834-es szövegével (*Praise, my soul, the King of Heaven*). A szöveg az anglikán H. Smart „Regent square” dallamával (BGY262, ld. később, 79. jz.) áll a BPW-ben (65/2). (A vélhetően „házi szerző”) Nagy László parafrázeálta Lyte versét. Lyte egy másik híres énekeről ld. MEZ XIII (2005/2006) 485. és CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvétek az Urat* 216–217., 238.

⁷⁴ BGY209 (Halld a jó hírt, indulj bátran) és BGY504 (Társra várva jár az ember): (87 87 D), 3/4. (d: BPW374, 409, 480; NEH185 Szűz Máriaéről). C. V. Taylor oxfordi (Christ Church) tanulmányok után az államegyház lelkészévé szentelték, mint apját. A bristoli, majd a salisbury-i székesegyház precentora, majd a BBC vallási adásai producere volt. Híres dallamát a háború alatt írta. 1953-tól a Royal School of Church Music igazgatója (warden). Sokáig foglalkozott a HAM két függeléke és a ma is használt New Standard Edition kiadói ügyeivel. Miért kellett Gerzsenyi Sándornak újabb általános „üdvre hívó” szöveget írnia és egy menyegzői éneket Bácsi Sándornak?

⁷⁵ BGY120 (Feltámadt hős), CM, 4/4. (d: BPW6/2, MHB Additional tunes 8). T. Jarman apja szabó volt, ő is e mesterséget tanulta ki, de tehetsége a zenéhez terelte. Fialkorában csatlakozott faluja, Clipston (Northamptonshire) baptista gyülekezetének kórusához, s e templomban temették is el. A nem tanult, de tehetséges falusi zenész jellegzetes példája volt. Énekdallamait 18 gyűjteményben adták ki; az elsöben, a Sacred Music-ban (1803) jelent meg a ma is énekelt „tune”, de jegyzik még 1826-os The Northamptonshire Harmony és a The Wesleyan Melodist című gyűjteményeit is (metodista támogatói is voltak). A sikeres kórusvezető kórusdarabokat is írt. A „Lyngham” dallamot a *Feltámadt hős, ó, dics neked* szöveggel már jó száz éve éneklik a magyar baptista

kettőskötéses stílusú „Irby”⁷⁶ (1849). Dykes „Nicaea”⁷⁷ (1861) éneke nem hiányozhat az angolszász világ könyveiből, de a „Melita”⁷⁸ (1861) sem csak az angol-

énekkarok, sőt szokás (volt) az, hogy ünnepélyes alkalmakkor az egész gyülekezet fejből négy szólamra énekelt az EV1913/62 letétjével (ez szerepel BGY120-ként). Új letétet kapott a közel-múltban (EK94/A), s itt tűnt föl a szöveg Ch. Wesleynek való tulajdonítása; korábban (ÚH85) egy J. Crüger-dallamra énekelték gyülekezeti énekként — e dallam most kimaradt — és Chr. G. Götznek (1746–1803) tulajdonították. (Még korábban a HH64 ismét egy másik dallamra húzta rá.) A szépen melizmázott dallam és az énekkari letét nem gyülekezeti énekre mutat, de a szerkesztők talán így próbáltak megmenteni valamit egy pusztuló, értékes hagyományból. Ha még lehet, ha már egyáltalán nem természetes, hogy szinte mindenki (legalábbis volt valamikor) énekkaros.

⁷⁶ BGY260 (Áldjad, lelkem, áldjad, nyelvem): (87 87 77), 4/4. (d: BPW172, NEH34, MHB859, ChH69, CP89). H. J. Gauntlett dallama jellegzetes angol karácsonyi ének C. F. Alexander (ő írta a BGY194-et is) *Once in royal David's city* kezdetű versével; a bethániás anyagból már rég ismerős (Hallelujah!344, Benkő István ford., „Egykor Dávid nemes városában”). Nem lehetett nálunk igazán kedvelt, hiszen az utódénekeskönyvekben nincs benne. A dallamszerzőt Dr. Gauntlettnek titulálja a Hallelujah!, a BGY-ben „Gauntlett” lett szegény. Zenei tehetsége korán megnyilatkozott. Édesanyjától tanult először orgonálni. A Mozart-tanítvány Thomas Attwood maga mellé vette volna a londoni Szent Pál segédorgonistájának, de bölcs atyja, az anglikán lelkész úgy gondolta, hogy a hivatásos zenész sok testi kísértésnek van kitéve, ezért javaslatára ügyvéd lett. Később mégis elvállalta a St. Olave (Southwark) orgonista-posztját. Orgonaépítészeti reformot kezdeményezett Angliában, s ez 1830-tól ki is teljesedett. 1846-ban Mendelssohn (aki műveltségéért is nagyra becsülte) őt választotta Elias-oratóriuma birminghami ősbemutatójának orgonaszólamára. A canterbury-i érsek Lambeth-doktorátussal tüntette ki. Bizonyára túlzás, hogy 10 ezer éneket írt. — Miért kellett e kedves dallamhoz „ismeretlen szerző” laposka szövegét társítani?

⁷⁷ BGY3 (Szent vagy, szent vagy, szent vagy): (11 12 12 10), 4/4. (BH'75/1, BPW51, NEH146, MHB36 és megszámlálhatatlan sok más énekeskönyv). A furcsa, zsidó és pogány keresztneveket viselő, de anglikatolikus (High Church) lelkész John Bacchus Dykes (ld. 58. jz.) nevének (talán kézírás félreolvasása miatt) Ogkes-re való torzulásáról (amely a zeneszerzők indexébe is fölvett) és az eredeti R. Heber-versből (*Holy, holy, holy, Lord God almighty*, 1826) kiinduló Gerzsenyi Sándor-szövegről röviden ld. MEZ XIII (2005/2006) 251. Helyes döntés volt, hogy fölvevtek az új énekeskönyvbe ezt a nemesen patetikus, az angol-amerikai kereszténységben mindenütt énekelt „hímnuszt”. Az 1975-ös Baptist hymnal egyenesen ezzel indított (azóta az ének „lejjebb csúszott”, de megvan). Dykes 300 dallamából ez a leghíresebb; a HAM 1861-es kiadásában jelent meg. (Ekkor a szerző még a durhami katedrális precentora.) A szöveg korábbi. Mindenesetre akár Ap 4,8–11 (így CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérjétek az Urat* 233, a 488. énekről — talán, hogy ne kelljen kiemelni a vers liturgikus kötődését?), akár (helyesebben) a Sanctus (Is 6,3) átköltésének tekintjük, tudnivaló, hogy még angliai vikárius korában Szentháromság vasárnapjára írta a szerző, de mint versei nagy része, ez is halála után jelent meg (innen a keltezés). Heber jó származású volt, az oxfordi Brasenose College-ban tanult, majd az All Souls College fellow-ja lett. 1823-ban, egy ideig ugyan húzódozva, elvállalta Calcutta anglikán püspökségét. Három évre rá Tamil Nadu államban, egy fürdés közben kapott agyvérzésben halt meg. Trichinopoly (Tiruchirappalli) Szent János-templomában nyugszik. — Bethániás énekként hamar megjelent Magyarországon is a híres szöveg és dallam; a RÉ488-ban kanonizálódott (Kecskeméti Ferenc Hozsanna-beli fordításának némi módosításával), de nem vergődött igazi népszerűségre. Valamivel még húségesebb is az eredetihez a metodista Dicséreték (2004) 52. éneke; az 1971-es kiadásban a bethániás R[évészné] Váro Margit fordításának tartották. Az új baptista szöveg tökéletesen kilúgozza az eredeti szentírási vonatkozásokat és a szentháromságos dogmatikai tartalmat (1. str.: „God in three persons, blessed Trinity”). Ez indokolhatatlan, elfogadhatatlan. A sekély szöveg nem, csak a dallam csatlakozik az angolszász kereszténység énekanyagához, de ez-e a fontosabb vagy hogy mondjon valamit a szöveg?

amerikai tengerészek éneke. Indulószerű a „Regent square”⁷⁹ (1867) és a „Diademata”⁸⁰ (1868), játékos és könnyed a „Gwalchmai”⁸¹ (1868). Neves Goss-

⁷⁸ BGY277 (A tenger árja bármily nagy), (88 88 88), 4/4. (Általános énekként a legismertebb az *Eternal Father, strong to save* szövegkezdettel: BPW587, NEH354, MHB917 és számtalan más könyv; az amerikai baptista BH 1975-ös kiadását leszámítva mindegyik kiadásban megvan, tehát a legújabb, 2008-asban is, 643). Ez a Dykes-dallam is a HAM 1861-as kiadásába készült. — Az eredeti szöveg elmondhatatlanul markánsabb. Már a kezdősor is. (A magyar, befejezetlenségével, nem is kezdősor.) Az „Atya” helyett a magyar verszet a hívőt szólítja meg (elfogadhatatlan ötlet!), a tartalmas négy strófából kettőt tart meg, így megint elvész az eredeti, szentháromságos szerkezet. Az eredetiben természetesen semmi nyoma nincs a „tőle függ a nagyvilág” vagy a „Ha csónakodba lép az Úr” szövegeknek. Így azmi jogtalan W. Whiting feltüntetése szerzőként, mintha a magyar szöveg fordítás lenne. — Whiting a winchesteri King Alfred’s College-ban tanult, majd 1842-ben a Winchester College Choristers’ School vezetője (master) lett, s ott is maradt 36 éven át. Több kötet verset, köztük énekszövegeket írt. Híressé vált versét 1860-ban szerezte, mikor egy diákja Amerikába készült átkelni. A dallam tehát nagyon hamar elkészült a szöveg indíttatására, hiszen neve is az antik Melitára, vagyis Máltára utal, ahol Szent Pál a hajótörés után partot ért (Act 28,1). Tengerész-istentiszteletek, sőt tengerészetek (az angol Royal Navy, a United States Navy és United States Marine Corps) himnuszának számút (Royal Navy Hymn, the United States Navy Hymn vagy csak The Navy Hymn), s idézik első strófája utolsó sorával is („For those in peril on the sea” — „Azokért, akik veszélyben forognak a tengeren”). Nem lévén tengerésznép, egy magyar könyvben nem feltétlenül szükséges a tényleges tengeri viharról énekelni, de az allegorikus értelmezés nem kell, hogy híg kegyességi lírát jelentsen.

⁷⁹ BGY262 (Békénk áldott éltetője), (87 87 87), 4/4. (d: BH’75/87, BPW40, 65/2, 631, NEH265, 401, MHB12/2). Az előzőknél sokkal kevésbé értem H. Th. Smart dallamának nagy sikerét az angol könyvekben (a legkülönbözőbb szövegeket veszi föl). A londoni Philharmonic Society alapítójának, a híres karmesternek, orgonaművésznek és zeneszerzőnek, Sir George Thomas Smartnak unokafivére Londonban született. Előbb jogot tanult, de a zenéért földadta. 1838-tól több londoni anglikán templom organistája volt (1844–1864 közt az Old Street-i Szent Lukács-templomé, mely ma koncertterem, utána haláláig a Szent Pongrácé), orgonákat is tervezett. Látása 18 éves korától romlott, élete utolsó 15 évében gyakorlatilag vak volt, darabjait leánya segítségével jegyezte le. Bár számos orgonaművet, anthemet és más egyházzenet, még több világi kórusművet és egyebet írt, nevét leginkább a Regent Square dallam őrizte meg. Dallamokkal és (az angol énekkíséretet meghatározó) harmonizációkkal számos könyvhöz hozzájárult. Anglikán létére skót presbiteriánus és kongregacionalista énekeskönyv kiadására is felkérték. Leghíresebb dallamának nevét a londoni Regent téri angol presbiteriánus templom lelkésze, Dr. Hamilton adta; ennek az egyháznak az énekeskönyvében (Psalms and Hymns for Divine Worship, 1867) jelent meg a dallam. — Annyi szép szöveget énekelnek fő dallamára, miért kellett újat írnia Ráduly Emilnek?

⁸⁰ BGY338 (Jöjj, koronázzuk őt), DSM, 4/4. (BH’75/52, BPW37, NEH352, MHB271). A SM strófa megkettőzve már nem kecses, a szekvenciák a „dagasztás” formajátékai. Sir G. J. Elvey —bár „dis-senter” szülei prebiteriánus kápolnában kereszteltették meg, ld. MEZ XIII (2005/2006) 486 és MEZ XVI (2008/2009) 77; vö. Dicséreték (2004) 1038— az anglikán egyházzene jelentős alakja, orgonista és zeneszerző. A dallamot a HAM 1868-as függelékéhez írta. Canterburyben született, a katedrálisban volt énekesfiú. Fivére tanította orgonálni, aki 1860-ig, hosszú éveken át volt az oxfordi egyetem ún. choragus-a; itt, a Christ Church „lay clerk”-jeként egy anthemjéért díjat kapott. IV. Vilmos 1835-ben kinevezte a windsori Szent György-kápolna organistájának, s innen csak 1882-ben vonult vissza. Komponált (nagyriészlet egyházzenetét) s tanított is: sok tanítványa közül kiemelkedik Sir Hubert Parry. — A „Diademata” dallamra leginkább M. Bridges *Crow him with many crowns* versét szokták énekelni. Az anglikán NEH352 öt strófát ad. A MHB, a BH’75 és a BPW G. Thring egy strófájával cseréli föl a másodikat (mégpedig nyilván azért, mert az Jézust „a misztikus Rózsa gyümölcsének nevezi”), majd az előbbi két, az utóbbi négy strófával folytatja. A BGY tovább rövidített. M. Bridges anglikánként született, de 1848-ban katolizált. Az oxfordi mozga-

dallam a „Praise, my soul”⁸² vagy „Lauda anima (Goss)” (1869) és a karácsonyi „Humility”⁸³ (1871). Indulószerű-lelkésítő a „Church Triumphant”⁸⁴ (1874), gyöngécske a „Penitentia”⁸⁵ (1874) és a „Newcastle”⁸⁶ (1877). Végül már a század

lomhoz tartozott, ld. MEZ XIII (2005/2006) 251. Néhány évig Québecben (Kanada) élt, aztán visszatért Angliába, prózát és verset (himnuszokat) is írt. G. Thring atyja is anglikán lelkész volt, fivére pedig Lord Thring. Az oxfordi Balliol College-ban tanult, majd lelkésszé szentelték. Plébános, majd a welsi székesegyház prebendáriusa volt. Számos „himnusza” nagy részét ünnepnapokra írta. (E strófája a Hymns and Sacred Lyrics, 1874 c. kötetéből való.) Vajon ki fordítá?

⁸¹ BGy431 (Ünnepnapra virradtunk), (74 74 D), 4/4. (d: BPW53, NEH391, MHB23, CP426.). J. D. Jones Walesben született és élt. (Rhuthynban, ahol iskolamester volt, a baptista temetőben nyugszik.) Szegény szülei mindössze egy évig tudták iskolába járatni, de amit csak tudott, eltanulta a zenéről. 20 éves kora előtt már megjelentette Y Perganiedydd (Az édes énekes) című dalmkötetét, s a hasznából Londonban tanítóképzőt tudott végezni. A saját és walesi dallamok kiadásával később is sikeres volt. Még vels nyelvű kantátát is írt Artúr királyról. Fiai közül kettő híres lett, az egyik kongregacionista lelkész, a másik, Sir Henry Haydn Jones (1863–1950) pedig nagyiparos lett és a Welsh Liberal Party színeiben politizált, 1910–1945 közt a parlament tagja volt, 1935-ben lovaggá ültetett. — A dallam általánosan (kivéve Magyarországon, ahol új úrvacsorai szöveget kapott Gerzsényi Sándortól) elterjedt szövege *King of glory, King of peace*, G. Herbert verse. Herbert Cambridge-ben a Westminster School, majd a Trinity College latinul kiválóan szónokoló hallgatója volt. 1626-ban szentelték az államegyház lelkészévé, vikárius, majd plébános lett. Néhány énekszövegét ma is használják, közülük ez a legismertebb.

⁸² BGy353 (Krisztus áll mint fundamentum), (87 87 87), 2/2 (BGy 2/2, 3/2). (d: BPW65/1, NEH436, MHB12/1, ChH21, CP18/2.). Sir John Goss apja vidéki orgonista volt, a kislíú 11 éves korától a Chapel Royal-ban énekel, majd Thomas Attwood-nak, a londoni (anglikán) Szent Pál-székesegyház orgonistájának tanítványa lett. Más helyeken letöltött szolgálat után 1838-tól ő váltotta hajdani tanárát e templom orgonistapadján. Egyebek mellett számos anthemet komponált. Viktória királynő ütötte lovaggá 1872-ben. 1876-ban a Cambridge-i Egyetem doktori fokozattal tüntette ki. A Royal Academy of Music-on majd 50 éven át volt az összhangzattan professzora. Ez a dallama egy 1869-es énekeskönyvbe készült, az angol énekeskönyvek mindig Goss dús harmonizálásával közlik, mégpedig úgy, hogy az 1. verset unisono, a 2-at négy szólam, a 3-at szopránok, a 4-et ismét unisono éneklük (orgonakísérettel). — Szintén kivétel nélküli, hogy H. F. Lyte (ld. 72. jz.) *Praise, my soul, the King of Heaven* kezdetű szövegével éneklük (Spirit of the Psalms, 1834.) — ahogy a későbbi II. Erzsébet angol királynő esküvőjén is a londoni Westminster Apátságban (1947). Vajon miért írtattak rá új szöveget (Gerzsényi Lászlóval)?

⁸³ BGy83 (Nyáját őrző pásztorok), (77 77 refrénnel), 4/4. (BPW173, MHB124, CP715: *See amid the winter's snow*, ChH51: *See! in yonder manger low*). A dallam AABAV szerkezete valamiképp az angol karácsonyi énekek (carolok) egyszerűségét kívánja imitálni. A szövegíró, katolizált E. Caswallról ld. 46. jz. Az eredeti 6 strófát általában rövidíteni szokás, 3 verset költött át Gerzsényi László. (Furcsa az „Ősi Ige”, valamint a „nagy világ”, az utóbbi rím kedvéért, a „... Fiát”-ra.)

⁸⁴ BGy37 (Az Isten szent! Áldd őt, világ!) és BGy407 (Most szívünk öröm hatja át), LM, 4/4. (BPW322/2, d: 251/2, 543/2; d: MHB196, CP58/1, ChH25). J. W. Elliott több vidéki templomban orgonált, majd 1862-ben Londonba költözött, ahol végül az anglikán Szent Márk-templom Hamilton Square) orgonása volt 36 évig. Arthur Sullivan Church Hymns (1874) énekeskönyvének zenei munkatársa volt. Énekdallamokat, anthemeket, operetteket írt. Gyermekdalgyűjteményt is összeállított. — Leginkább a *The Lord is King! lift up thy voice* kezdetű versre éneklük; ennek szerzője, J. Conder rézmetsző és könyvkereskedő fia volt. Ötévesen, oltás miatt jobb szemére megvakult, ám sikeres író, lapkiadó lett. Kongregacionista volt, Congregational Hymn-Book című gyűjteménye igen nagy példányszámban kelt el. 6 strófájából 4 lett Bácsi Sándornál, egy istentiszteletzáró dalt is írt a dallamra.

⁸⁵ BGy429 (Jézushoz jöttem, szíve várt reám), (10 10 10 10), 2/2. E. Dearle Cambridge-ben született, s három híres intézmény, a King's, a Trinity és a St John's College énekesfiúja (chorister)

végén íródott a „Morning Star”⁸⁷ (1892) s az „O perfect love”⁸⁸ (1889/1898). Még XIX. századi lehet a „Mountain Christians”⁸⁹ is.

volt. Itt szerzett zenei diplomát (1842), több helyen orgonált, vallásos zenét írt. E kis dallama (Arthur Sullivan: Church Hymns with Tunes, 1874) mérvadó angol könyvekben nincs is benne. Hadd játsszam a dallamnévvel: penitenciát érdemel, aki magyar földre akarja gyökereztetni. Nem tudom elképzelni, hogy Ugrai Kovács Arthur úrvacsorai szövegével túlél egy könyvet.

⁸⁶ BGy502 (Mint áradó, zúgó folyó), BGy507 (E pár előtt áll, Urunk): (86 886), 4/4. Thomas Binney (1798–1874) *Eternal Light! Eternal Light!* versével szokás énekelni (d: BPW85, MHB544/1, ChH36, CP21/3). — Ami a dallamszerzőt illeti: ez a Morley nem az a Morley... Nem sokat tudni róla. Van, ahol Henry Killick Morleynak írják, ma általánosan a H. L. rövidítésű két keresztnevét adják meg. Vidéki angol orgonista volt, 1883-ban Amerikába ment. Új szövegek kerültek az 1877-ben (The London Tune-Book) megjelentetett dallamra (Bácsi Sándor, Gerzsényi László).

⁸⁷ BGy85 (Betlehem csillaga), (11 10 11 10), 4/4. (sz: BPW190, NEH49, MHB122, ChH64, CP 94). J. P. Harding 40 évi polgári (pénzügyi) foglalkozása mellett egyházzentét írt, és az islingtoni (londoni) anglikán Szent András-templom orgonistája volt 35 évig. — R. Heber (ld. 77. jz.) *Brightest and best of the sons of the morning* kezdetű énekverse 1811-ben jelent meg, de csak halála után került bele énekeskönyvekbe, különböző dallamokkal. Eredetileg vízkeresztre írta, az angol baptista könyv is (de egy másik daktilikus dallammal) éppen epifániára (igen!) közli! A szöveg, melyet Ráduly Emil magyarított versszakkihagyással, vízkereszt helyett, amelyet a magyar baptisták nem ünnepelnek, karácsonykor daktilizál.

Itt javítom régebbi tévedésemet. Elhitttem, hogy a BGy494 dallamának (65 65 65) szerzője J. P. Harding és harmonizálója Fr. Silcher —róla ld. MEZ V (2005/2006) 258.—; pedig föl kellett volna tűnnie, hogy ha az utóbbi 1860-ban már befejezte földi pályafutását, igencsak koráretnek kellett volna lennie az 1850-ben született angol Hardingnak, hogy az ő dallamát harmonizálja az idős német zenész. A helyzet pontosan a fordítottja kellett legyen. Régebbi angol énekeskönyvekben (ChH666, EH1933/600) „Gott ein Vater” német dallamnévvel volt egy négysoros változat; e könyvek Fr. Silcher dallama át- (vagy fel-?) dolgozójának („arranged”) Wilhelm Tschirsch-et (1818–1892) tartják, Hardingról nem szólnak. A NEH282 ugyanezt a dallamot „Pastor pastorum” dallamnévvel közli, és csak Silcherre hivatkozik. Mármost lehet, hogy Harding alakította úgy át ezt a lange kis dallamot, hogy megismételte a tercen záródó utolsó két sort, de az utolsó két hang megváltoztatásával alaphangon zárt? Vagy a magyar szerkesztők nyúltak bele? Ráduly Emil új szövege (gyülekezeti munkások kirendelésére, azaz avatásra) a dallamismétlést követi is a szövegismétlésekkel.

⁸⁸ BGy506 (Szent, örök Isten), (11 10 11 10), 2/2. (d: BPW509, BH75/395, MHB777, ChH327, CP675). J. Barnby —róla és egy híres énekéről ld. MEZ XIII (2005/2006) 486.— énekét az összes fősorolt könyv azonos dallam- s ritmusalakban közli; a BH75 azt is föltünteti, hogy John Stainer (ld. 48. jz.) adaptációja — valóban: Sir John Barnby anglikán egyházzenesznek ő királyi felsége, Louise hercegnő és Fife hercege 1889-es menyegzőjére írt anthemjéből vétetett. Nem tudom, erre vagy a magyar baptisták munkájára vezethetők-e vissza a BGy506 eltérései az 1. és a vele azonos 3. dallamsor 2. ütemében, és a 2. sor utolsó ti hangja helyetti alaphangú zárásban. — A fősorolt énekeskönyvek mind Dorothy Frances Gurney (leánykorában Blomfield) (1858–1932) *O perfect love, all human thought transcending* kezdetű, háromstrófás menyegzős énekét (amelyet nővére 1884-es esküvőjére írt, s amely 1889-ben jelent meg a HAM függelékében), a dallam névadóját párosítják a dallamhoz. (Mind ő, mind férje anglikán lelkészgyermek volt, sőt férjét föl is szentelték, de később mindketten katolizáltak.) (A NEH320 két másik dallammal adja a szöveget.) A baptista Ugrai Kovács Arthur csak témájában követi az eredetit. Kezdősora egyike a nem jellemző, megjegyezhetetlen, az ének tartalmát nem elővételező szövegeknek.

⁸⁹ BGy408 (Nagy hálát mondunk, Isten), (76 76 D), 4/4. (d: BPW479/1, 491, MHB715). Charles Silvester Horne (1865–1914) *For the might of your arm we bless you* (=BPW479/1) kezdetű versével jelent meg a dallam a The Fellowship Hymn Book első, 1909-es kiadásában, a 93. tételként, „J. Mannin (Adapted)” himnológiai utalással; a BPW erre a könyvre utal, s óvatosan csak John Manninénak tartott dallamról szól (a magyar baptista könyvben ez az óvatosság már hiányzik). Nem

XX. századi, ámde minden bizonnyal egyházasnak szánt, régieskedő dallamok: „From strength to strength”⁹⁰ (1919), „Eastview”⁹¹ (1951 k.), „Tredegar”⁹² (1972 előtt) és „Lord of the Years”⁹³ (1969), Guiting Power (19??).⁹⁴

tudom, hogy a ritmuseltérések honnan erednek (úgy sejttem, az eredetiben pontozott nyolcados sorkezdő felütések a magyar könyvben vasalódtak ki negyedekké). — Gerzsenyi Sándor szövegének kiindulópontja valószínűleg az Egyházban kapott áldásokat megéneklő BPW491 (David J. Harding), ám ennek kezdősora (*We thank You for the memories*) kevésbé „megy egy kaptafára”.

⁹⁰ BGy381 (Fel Krisztus Jézus oldalán), (eredetileg DSM, BGy: 12 12 12 12), 4/4. (MHB484, ChH534/2, CP497/1; BPW580, d: 528; sz: NEH449). Charles Wesley hatstrófás versét (*Soldiers of Christ, arise*) vagy az SM „St. Ethelwald” (William Henry Monk dallama, mint annyi másik, a ma is oly kedvelt HAM első, 1861-es kiadásában jelent meg) dallamra vagy három strófává összeragasztva a „From strength to strength”-re éneklék. A magyar könyvben alaposan átalakított dallamot találunk; mivel máshol ennek nyomára nem bukkantam, sejtésem szerint ez is magyar munka. Egyrészt kivasalták a pontozott nyolcadokat, negyedeket (ez hagyján), de a 2. és a 4. sorban két-két hangot kihagyva átalakították a dallammeneteket is, és ennek megfelelően az 1., 2. és a 3. sor végi félhangot jól megnyújtották egészszé, hogy „kijöjjön” a szükséges számú hang; az átfaragás miatt az ütemvonalakat is át kellett helyezniük. Vajon miért volt erre szükség? Először is: meddig próbálkoznak még indulókkal? Inkább a szokottak: régi emlékem, a „bajos” gyermekének, „Krisztus katonái, sorakozzatok”, vagy a „Hófehér zászló fennen lobogjon” (HH601), s amelyek az új csatadal után sorakoznak: „Föl, testvérem, harcra készen” (BGy382=ÚH263=HH532=Hallelujah!315), „Légy Jézus Krisztus harcosa” (BGy384=ÚH258), „Légy jó vitéze Krisztusnak” (BGy392=ÚH538=HH602). (No, a „Fel/Föl, barátim” sem az énekeskönyvek dísze, ld. HH489=Hallelujah!52=RE471: jaj, azok a kompromisszumok!) De más jelentettek ezek az indulók egy nem pacifista korban. Még Szent Pált is nehezen olvassuk-halljuk, mikor katonaságról és fegyverekről beszél. De ha már átvésznek egy indulót, akkor a mintának tartott angol baptista könyvtől miért kellett eltérni? Most van is közös ének, meg nincs is közös ének. (Vidám lenne, ha együtt énekelnék!) — John Naylor zeneszerző, orgonista fia E. W. Naylor; a yorki katedrálisban éppen apja keze alatt volt chorister. Diplomáit (a zeneiket is) előbb a cambridge-i Emmanuel College-ban szerezte, a Royal College of Music-ban tanult. Több helyen töltött be orgonás állást. Operát, kantátát, az Emmanuel College kórusának „service”-eket és anthemeteket, s (egyetemi zenetörténet-tanárként) zenei könyveket is írt. Ezt a dallamát az 1919-es Public School Hymn-Bookba készítette éppen Wesley versére (a dalmnév az 5. strófa első sorából van, sajnos ez a magyar fordításból nem derül ki). — Az éneket hagyományos harmonizálással szokták fölvenni a könyvekbe; ki tudja, talán a szerzői jog miatt cserélték-e le Tóka Szabolcs orgonaművészére, akinek nővére (Mészárosné Tóka Gyöngyvér, ld. 60. jz.) készítette az eredetire csak hasonlító fordítást.

⁹¹ BGy156 (A Bárány szent nevét), 393 (Jöjj, áldott Jézusunk), (66 66 88), 2/2. (CP176/2, 420). Komoly nyomozást igényelt kideríteni a szerzőként megadott „J. Lee (—?—)” kilétét. Egy V betű félreírása-félreolvasása áll a háttérben. James Vernon Lee az „Eastview” dallamot eredetileg Ch. Wesley Rejoice, the Lord is King —ld. MEZ XIII (2005/2006) 253.— szövegére írta édesanyja 80. születésnapjára. Igazán kedves volt tőle, de az utánérzés-dallam megmaradhatott volna a születésnap tortá mellett becsomagolva. Nem így történt, mert 1951-ben az angol Congregational Praise énekeskönyvben megjelent. (Az 1959-es copyright azonban a United Reformed Churchnél van.) Az első világháborúban tisztként szolgált, majd két évtizedig egy college gazdasági igazgatója volt, emellett híres hivatásos bűvész, s még emellett több templomban orgonista volt, énekdallamokat és szabadkőműves dalokat („Masonic graces”) írt. — A dal első magyar szövegét Ugrai Kovács Arthur szerezte, a másodikat a kongregacionalista I. Wattstól fordította — de valószínűleg olyan szabadon, hogy még nem sikerült az eredeti vers kezdősorára rábukkannom.

⁹² BGy208 (Halld, kegyelmes Istenünk), (87 87 87), 4/4. (BPW623/1). A magyar énekeskönyv ismeretlen szerzőének tartja. Érthetetlen. Micsoda kapkodás, hogy ilyen szarvashibák csúszhattak be! Az angol baptista könyvben ott állnak a zeneszerző adatai: „Guthrie Foote (1897–1972)”. — S. E. Murray (túl) modern) hangvételi *God of freedom, God of justice* kezdetű szövege (1980) szol-

*

Az eredmény: a XVI. századi angol dallamok száma 1-ről 2-re, a XVII. századiaké 0-ról 4-re, a XVIII. századiaké 11-ről 20-ra, a XIX. századiaké 24-ről 53-ra nőtt. Ezekhez járul 12 db XX. századi, de régieskedő (vagyis a XIX. századiak mintájára kialakított) dallam. A 90 körülre szaporodott dallamanyag messze nagyobb része anglikán szerzés, nemegyszer 2–3 szöveggel — ezek jó része is anglikán szerzőktől származik, az angol államegyház különböző irányzataiból, az anglokatolikustól kezdve az evangélikáig. A következő részben ismertetendő 8 „hagyományos” dallam a szigetekről stilsztikailag sokban rokona a főttebbi nevesített szerzői dallamoknak. Együttesen 100-ra rúg a szigetek régebben meghonosodott, illetve a most a baptista egyházzenész szerkesztők által általában gondosan válogatott, ízlésesen harmonizált, de tartalmilag nagyrészt gyötrelmesen gyenge szövegekkel ellátott, s meghonosításra így ítélt dallamainak száma. Hosszan lehetne őket elemezni, de a száraz adatok önmagukért beszélnek.

Nem az énekek anglikánságával van baj (különösen mert szövegük jóval konzervatívabb, mint maga az egyház egésze), nem! A befogadást egyébként is nagyrészt elvégezték már magyar hittestvéreik előtt az angol baptisták. Ám egy felekezet lelki önazonosságának indikátora az éneklése. Lehet-e beszélni még közép-európai baptizmusról? Heinrich Meyer, Kornya Mihály — és déd-szüleim, darvasi Szabó Balázs és a Nagykerékiből való Tóth Róza vallásáról?

gálhatott kiindulópontul Ráduly Emil szövegének, de fordításnak, vagy akár átköltésnek sem tekinthető. Ott van valami nagyon köze az eredetihez, ahol nem kellett volna („Rid the earth of torture's terror” — „Terror tört rá és halál”). Hiába, a „szeptember 11.-élmény” hozzánk is beszűrődött. Az újjeländi női szerző szövegei angolul és fordításban vagy 100 énekeskönyvben jelentek meg világszerte. Otthon és sok helyütt igen elismert (pl. Angliában Fellow of the Royal School of Church Music, 2006; ő volt az első polgár, akit az újjeländi „Order of Merit” tagságával tüntettek ki 2001-ben, mégpedig énekszerző tevékenységért.) Az egyházi év időszakaira is ír szövegeket, de az emberi jogok (!), a környezetvédelem (!), a női egyenjogúság (!), a békeharc (!) kitüntetett helyet kap énekkvívírásában. A megrendült értékrendű kereszténység hasonló áitermékeivel együtt nyomtalanul tűnik el egész félrecélzott költészete — az egyébként nyilván jó szándékú és egyes hölgynek, aki methodista neveltetésű és ökumenikus meggyőződésű, de élete nagy részét presbiteriánusként élte le az újjeländi presbiteriánus egyház korábbi moderátorának (John Stewart Murray) oldalán. Három fia, 6 unokája van, s tevékeny visszavonultságban él Wellingtonhoz közel.

⁹³ BGy9 (Új ének hangja), (11 10 11 10), 4/4. (BPW354/1, 535). M. A. Baughen két vidéki és egy londoni templom plébános volt, majd 1982 és 1996 közt Chester 39. püspöke. (Ma már nyugállományban van.) Számos éneke közül legismertebb a püspöktársa, Timothy Dudley-Smith (ld. 66. jz.) „Lord, for the years” (1967) kezdetű versére (BPW535) írt dallama, mely a Youth Praise II gyűjteményben (1969) jelent meg; a szöveg eredetileg Sibelius Finlandiájának ismert dallamára készült (ld. ÉÚ89). Az angol baptista könyv David Iliff (1939–) feldolgozásának tartja; ez a harmonizációra vonatkozhat (megtévesztő módon gitárakkordok is be vannak jelölve...); valószínűleg szintén a magyar szerkesztők (akik a baptista zongoraművésszel, Pátkai Imrével újjaharmonizáltatták a dalt) vasalták ki a kezdősor utolsó ütemének éles ritmusát egyházas negyedekre. Nem kellett volna ezt jelezni? — A magyar könyvben a 96. zsoltár lazanál is lazább átköltését húzták rá (Fekete László), a szöveg utal Krisztus visszajövetelére is (!).

⁹⁴ BGy144 (Győzedelmes Krisztusunk), (13 13 87), 4/4.. (BPW306t). J. Barnard anglikán énekszerzőnek ez a legsikeresebb dallama, melyet az anglikán lelkész, M. Seward (róla később, a „Bunessan” dallam kapcsán) *Christ triumphant, ever reigning* szövegére írt (Ráduly E. magyarította).

Függelék

A Baptista Gyülekezeti Énekeskönyv „angol énekeinek” hinnológiai adatai

Az alábbi összefoglalásban az első helyen, félkövérrel az angol dallam („tune”) elnevezése, illetve törtvonallal elválasztva annak fontosabb változatai állnak. Itt és a továbbiakban a kerek zárójelben álló évszám az első megjelenést vagy a copyright évét jelenti (e tekintetben sok bizonytalanságot tapasztaltam forrásaimban, s ilyenkor a legvalószínűbb vagy legtöbbször előforduló kezelést választottam, amiben tévedés is előfordulhat.) Ezután a dallam sor- és szótagszáma áll.

Ezt követően D: dallamszerző (harm.=harmonizálta), Df: dallamforrás; Ks: kezdősor(ok), az angol nyelvű eredeték kurzíválva, a szövegváltozatok pedig zárójelben állnak; Sz: szövegíró, Szf: szövegforrás, F: fordító, átköltő.

A felekezetek rövidítései: an: anglikán, ba: baptista, e: közelebbről nem meghatározott evangélikál, ev: evangélikus, ip: independens, ká: kálvinista, ko: kongregacionalista, me: metodista, p: protestáns, pi: pietista, pr: presbiteriánus, re: református, rk: római katolikus, tv: testvérgyülekezet tagja (herrnhuti Brüdergemeinde, morva), un: unitárius; a / jel felekezetváltást, a () színezetet vagy irányzatot (pl. pietista) jelent.

Az énekeskönyvek rövidítései: BGY, ÚH, HH, BPW, BH (itt külön megjelölés nélkül=BH'75!), NEH: ld. fentebb, 301. H: *Hallelujah!*. MÉ: *Megváltóm él! Temetési énekek* (2002) (csak a gyülekezeti énekek); d: csak a dallam azonos; t: csak a szöveg azonos; v: változat, ny.: nyomán.

A megjegyzés (Mj) rovatban a római és az arab szám a *Magyar Egyházzene* adott évfolyamának oldalszámára utal. A + jelzés az adott dallam további előfordulásait jelzi. A RÉ az 1948-as Református énekeskönyvet, egyben Csomasz Tóth Kálmán *Dicsérvétek az Urat* c. himnológiai kézikönyvét mutatja.

A szerzők teljes neve, születési és halálozási évszámait külön jegyzékben találhatók meg.

*

XVI. századi angol dallamok

- Cheshire**, 1592, CM. Df: *Este's Psalter* [Este Zsoltároskönyve], an. Ks: A mélybe tart e zord világ. Sz: Fekete L. 2003, ba. BGY 232. Mj: BGY-ben „Erse”, sajtóhiba, XII, 435, XIII, 249, XV, 467.
- Southwell/Southwell (Daman)**, 1579, SM. Df: *Daman's* [régebben Damon's] *Psalter* [Daman zsolttároskönyve], an. Ks: Μῦθοσ Χριστέ/Lord Jesus, think on me/Úr Jézus, nézz le rám. Sz: Kyrénéi Synesios V. sz., görög, ny. A. W. Chatfield 1876, an. F: Áprily L. 1948 előtt, re. ÚH138, BGY235. BPW129d, NEH70/1. Mj: RÉ470; XII, 434–435, XIII, 152, 249, 252, XV, 466.

XVII. századi angol dallamok

- Bishopthorpe (St Pauls's)**, 1690?, CM. D: J. Clarke, an. Ks: ?/Az Úrhoz száll fel énekem. Szf: skót zsolttár (?), pr. F (?): Bácsi S. 2003, ba. BGY15. BPW198d, NEH15. Mj: XIII, 35, XV, 467, 468.
- Dundee**, c.1615, CM. Df: skót zsolttár (Scottish Psalter 1615), pr. Ks: Bár Isten volt. Sz: Szak A. 2003, rk. BGY145. BPW83d, MHB625d, 749d, rövidítve BH439. Mj: XIII, 249.
- Song 34 (Angels' song)**, 1623, LM. D: O. Gibbons, an. Ks: *Among us our beloved stands*/Jézusunk, áldott Mesterünk közepén áll. Sz: Ch. H. Spurgeon, ba. F: Bácsi S. 2003. BGY433. BPW427/2 (v), NEH235(v)d. Mj: + (v) BPW626d, 607d. A BGY-ben a dallam átszabva. Mj: XIII, 35, XV, 467.
- Westminster Abbey**, 1680, (87 87 87). D: H. Purcell, an. Ks: Fényre vágyók, üdvre várók. Sz: Gerzsenyi S. 2003, ba. BGY64. BPW474d, NEH205d. Mj: hiányzik a XIII, 35. felsorolásából, tévesen a XVIII. századiak között: XIII, 254, XV, 468.

XVIII. századi angol dallamok

- Arlington**, 1762/1784, CM. D: Th. A. Arne, rk; adaptálta R. Harrison 1784, pr (un). Ks: *Am I a Soldier of the Cross/Légy jó vitéze Krisztusnak*. Sz: I. Watts c.1724, ko. F: erősen szabad fordítás (=ny.) Tóth G., ba. HH602, ÚH538, BGy392. BH388. Mj: XIII, 250.
- Bangor**, 1734, CM. Df: William Tans'úr, *Harmony of Syon*, an. Ks: Ím, eljöttem bünterhemmel. Sz: Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy202. NEH270. Mj: XIII, 249.
- Boyce (Sharon)/Halton Holgate** c.1765 (v)/Sharon (v), 16??, (87 87). D: W. M. Boyce, an. Ks: Jézus, népek reménysége. Sz: Fekete L. 2003, ba. BGy61. BPW110(v)d, NEH3(v)d. Mj: BPW497 (Sharon); XIII, 253, XV, 467.
- Cambridge**, 1784, CM. D: R. Harrison, pr (un). Ks: Megmozdul a parton a víz. Sz: Páth G. 1957, ba. ÚH289, BGy414. BPW336(v)d. Mj: XIII, 254, XV, 467.
- Consolator** (v), 1792, (87 87 77). D: S. Webbe, rk. Ks: Halleluja! schöner Morgen/Halleluja, legszébb hajnal. Sz: J. Krause 1739, ev. F: ?, ?. HH233, ÚH268, BGy399. Mj: HH-ban még 3 szöveg; BH'91-ig volt; XIII, 264, XV, 468, 469.
- Darwall's 148th**, 1770, (66 66 44 44). D: J. Darwall, an. 1) Ks: *Ye (You) holy angels bright/Az Úrnak hála zeng*. Sz: R. Baxter 1681, an/nc, ny. Gerzsényi L. 2003, ba. BGy128. BPW23d, 317/2d, NEH475. — 2) Ks: Légy kész, megváltott nép. Sz: Gerzsényi S. 2003, ba. BGy550. Mj: XIII, 253, XV, 468.
- Duke street**, 1793, LM. D: J. Hatton, pr. Ks: *Jesus shall reign/Hol Jézus Úr*. Sz: I. Watts 1719, a Ps 72 ny., ko. F: németből Kőrösi B., ba. HH534, ÚH107, BGy132. BPW313, 524d,605d, BH303, NEH322. Mj: + BPW524d, 605d; RÉ398 más ford.; XIII, 246, XV, 468.
- Gopsal**, c.1750, (66 66 88). D: G. F. Händel, ev. 1) Ks: *Rejoice, the Lord is King/Az Úr a nagy Király*. Sz: Ch. Wesley, an (me). F: Bácsi S. 2003, ba. BGy30. BPW317, NEH443. Mj: XIII, 253. — 2) Ks: Csak Krisztus, senki más. Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy400. Mj: XIII, 253, XV, 468.
- Hanover**, 1708, (10 10 11 11). D: W. Croft, an. 1) Ks: *O worship the King/er*, dicsérjük őt. Sz: R. Grant 1833, an. F: Déri B. átkölt. 1984, ba/rk. BGy24. BPW63, BH292d, 30t, NEH433. — 2) Ks: Az Úrban remélj. Sz: Gerzsényi S. 2003, ba. BGy389. Mj: ÉÚ161; XIII, 254–255, XV, 468.
- Harts**, 1769, (77 77). D: B. Milgrove, an. 1) Ks: *Thank the Lord with joyful heart/Áldjad vígan az Urat*. Sz: M. Jorissen 1798 (Ps 136), re. HH29, ÚH7, BGy8. BH466. — 2) Ks: Walte, fürder, nah und fern/Issten szava, terjedj szét. Sz: J. F. Bahmeier 1827, ev. HH230, ÚH135, BGy182. — 3) O wie lieblich ist's und fein/Ó, mily kedves, ó, mily szép. Sz: G. F. L. Knak, ev, az 1. str. kivételével átköltés. HH168, ÚH280, BGy409. Mj: XIII, 246 kimaradt; XIII, 263 (korrigált adat), XV, 466, 468, 469.
- Irish**, 1749/c.1760, CM. D: ismeretlen szerző; a dallam először Ashworth: Collection of Tunes 1749; a jelen változat S. Powell: A Collection of Hymns, Dublin c. 1760. Ks: Hú néped esdve rád tekint. Sz: Nagy L. 2003, ba. BGy541. BH492d, NEH500d. Mj: XIII, 253, XV, 467.
- Jackson/Jackson (Byzantium)**, 1738, CM. D: Th. Jackson 1780, an. Ks: Ha megáldott az Úr téged. Sz: Szak A. 1958, rk. ÚH228, BGy354. NEH165(v)d. Mj: XIII, 246, 252, XV, 467.
- Miles lane**, 1779, CM. D: W. Shrubsole, an. Ks: *All hail the pow'r of Jesus name/Zengd Jézus nevét*. Sz: E. Perronet, an (me). F: Cs. Tóth K. 1948 előtt, re. HH576, ÚH109, BGy155. BPW29, BH311, NEH 332. Mj: H35, RÉ468 (csak ősei hugenották, apja anglikán lelkész volt!); XIII, 246, XV, 468.
- Richmond/Richmond (Haweis)**, 1792, CM. D: Th. Haweis, an. Ks: *Praise to the Holiest in the height/ A hála szálljon Istenhez*. Sz: 1–2. str. J. H. Newman 1865, an/rk. ny. M. Tóka Gy. 2003, ba. 3. str. M. Tóka Gy. 2003, ba. BGy268. BPW569d, BH460d, NEH346d. Mj: XIII, 251, 254, XV, 467.
- Rockingham/Rockingham (Miller)**, 1790, LM. D: E. Miller (a „Tunebridge” dallamból, Aaron Williams: A Second Supplement to Psalmody in Miniature, c. 1780), an. Ks: ?/Herr, beuge mich/Taníts, Uram, meghajlani. Sz: L. A. Bennet 1905, ? (e), németre ford. H. von Redern 1905, ev. F: Vargha Gyuláné, re. ÚH242, BGy363. BPW233d, NEH95d. Mj: H183; XIII, 247, 252, XV, 467.
- St Stephen/St Stephen (Jones)**, 1789, CM. D: W. Jones, an. Ks: Liebster Heiland wir sind hier (?)/Ím, összegyűltünk itt, Urunk. Sz: Chr. H. Zeller 1837, ev. F: ?, ?. HH332, ÚH321, BGy440. BPW97d, 275d, 482d, NEH15d, 317d. Mj: XV, 467.

- St Thomas/St Thomas (Williams)**, 1770, SM. Df: Aaron Williams: New Universal Psalmist 1770, an. Ks: *The Earth is Yours O God/A föld az Istené*. Sz: M. Saward, an, ny. Gerzsenyi S. 2003, ba. BGy41. BH373d, 383d, NEH14d. Mj: XIII, 253, XV, 467.
- Surrey/Carey's Surrey**, c.1732, (88 88 88). D: H. Carey, an. Ks: *Úr Jézus, drága Mesterünk*. Sz: Ráduly E. 2003, ba. BGy375. NEH458d. Mj: XIII, 255, XV, 468.
- Wareham**, 1738, LM. D: W. Knapp, an. 1) Ks: *Lebt Christus, was bin ich betrübt [Frühmorgens, da die Sonn aufgeht, 13skk. str.] / A Krisztus él, mit bánkódom*. Sz: J. Heermann, ev., ny. Payr S., ev. ÚH80t, BGy116. BPW197d, BH456(v)d, NEH493d. — 2) Ks: *Egy hang kiáltja: „Emberek...”* Sz: Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy415. Mj: XIII, 253, XV, 467.
- Warrington**, 1784, LM. D: R. Harrison, pr. 1) Ks: *?/Szentlélek Isten, tűz és fény*. Sz: K. B. Garve, tv. F. Szak A. 1960, rk. HH91t, ÚH118t, BGy171. NEH428d. — 2) Ks: *?/Istenem, őrizd szívemet*. Sz: K. B. Garve, tv., ny. Fekete L. 2003, ba. HH191t(v), ÚH246t(v), BGy371. Mj: EV131t; XIII, 254 (nem „keresztelési”), XV, 467.

XIX. századi angol dallamok

- All for Jesus**, 1887, (87 87). D: J. Stainer, an. 1) Ks: *Istent vallom jó Atyámnak*. Sz: Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy17. BPW332d, BH485, NEH272d. — 2) Ks: *Add, hogy hozzád hasonlítsak*. Sz: Jobbágy I. 1985, ba. BGy387. BPW332d, NEH272d. Mj: a) 2) ÉÚ135; XVI, 306.
- Antwerp**, 1881, LM. D: W. Smallwood, an. 1) Ks: *Brunn alles Heils, dich ehren wir/Dicsérünk, údvnek kútfeje*. Sz: G. Tersteegen 1745, re (pi). HH7t, ÚH2t, BGy6. BPW281d. — 2) Ks: *A bűnnek zsoldja a halál*. Sz: Ráduly E. 2003, ba. BGy218. Mj: XVI, 307–308; Tersteegen: XIII, 41.
- Aurelia**, 1864, (76 76 D). D: S. S. Wesley, an. 1) Ks: *The Church's one foundation/Az Egyháznak csak Krisztus*. Sz: S. J. Stone 1866, an. F: Cs. Tóth K., re. ÚH281, BGy404. BPW393, BH346, NEH167. — 2) Ks: *O kommu du milder Regen/Ó, jöjj, te égi harmat*. Sz: J. Fran(c)k, 1854. F: ?, ?. HH89, ÚH127, BGy164. Mj: H16; RÉ392; XIII, 485 (S. S. Wesley-t metodistának tartva), XVI, 80.
- Beatitude**, 1875, CM. D: J. B. Dykes, an. Ks: *Jordánnak partján megjelent*. Sz: Ráduly E. 2003, ba. BGy412. BPW307d, 405d, NEH184d. Mj: XVI, 307.
- Belmont**, 1812/1854, CM. D: S. Webbe-nek tulajdonítva (jelenlegi formájában az islingtoni Psalms and Hymn-Tunes-ból; William Gardiner Sacred melodies 1812 gyűjteményéből adaptált dalt), an. Ks: *?/Szent érzelem tölti keblem*. Sz: ?, ?. F: Farkas S. 1892, re. HH400, ÚH200, BGy309. BPW206d, NEH89d. Mj: XIII, 264, XVI, 75.
- Bullinger**, 1874, (85 83). D: E. W. Bullinger, an. Ks: *?/E világban sok bú, bánat*. Sz: E. L. Budry, p (szabadegyházi). F: Nagy J. 2003, ba. HH617, ÚH478, BGy188. BPW340d. Mj: XIII, 252, XIV, 289, XVI, 75.
- Church triumphant**, 1874, LM. D: J. W. Elliott, an. 1) Ks: *The Lord is King/Az Isten szent*. Sz: J. Conder 1824 (Ps 97), ko. F: Bácsi S. 2003, ba. BGy37. BPW322/2, 251d, 543d. — 2) Ks: *Most szívünk öröm hatja át*. Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy407. Mj: XVI, 314.
- Cloisters**, 1868, (11 11 11 5). D: J. Barnby, an. Ks: *Christe, du Beistand deiner Kreuzgemeine/Lord of our life/Te vagy az élet*. Sz: M. Apelles von Löwenstern 1644, ev/ford. Ph. Pusey 1840, an, ny. Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy304. BPW608d. Mj: XIII, 486 (Barnby), XVI, 310–311.
- Contemplation**, 1889, CM. D: F. A. G. Ouseley, an. Ks: *When all thy (your) mercies, o my Lord/Fölnézek rád, jó Istenem*. Sz: J. Addison 1712 (Ps 103), an. F: M. Tóka Gy. 2003, ba. BGy266. BPW 361/2, NEH472/2. Mj: XVI, 307.
- Crimond**, 1872, CM. D: J. S. Irvine, pr. Ks: *The Lord's my shepherd/Az Úr az én jó pásztorom*. Sz(f): 23. skót zsoltár (Scottish Psalter 1650, F. Rous, pr/ip). F: ismeretlen fordító ny. Déri B. 1984, ba/rk. BGy306. BPW395, BH341, NEH459. Mj: ÉÚ137; XVI, 307–308.
- Cross of Jesus**, 1887, (87 87). D: J. Stainer, an. 1) Ks: *Come, thou long-expected Jesus/Jöjj, reményünk, üdvünk, Jézus*. Sz: Ch. Wesley 1745, an (me). F: Bácsi S. 2003 átköltése, ba. BGy57. BPW285d, NEH3/2, 461d. — 2) Ks: *Jobb a dolguk, akik ketten*. Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy508. Mj: XVI, 306.

- Diademata**, 1868, DSM. D: G. J. Elvey, an. Ks: *Crown Him with many crowns/Jöjj, koronázzuk őt!* Sz: 1., 3. str. M. Bridges 1852, an/rk, 2. str. G. Thring 1874, an. F: ?, ?. BGy338. BPW37, 658d, BH52, NEH352. Mj: XIII, 251, 486, XVI, 313–314.
- Dismissal**, 1845, (87 87 87). D: W. L. Viner, an/me. Ks: *Arglwydd, arwain trwy'r anialwch/Guide me, O thou, great Redeemer/Vezess minket, ó, Jehova.* Sz: W. Williams 1745, an, velsről angolra ford. P. Williams 1771, an/me/független. F: ?, ?. HH446, ÚH342, BGy459. BPW593t, NEH368t. Mj: H158; XIII, 264, XVI, 78.
- Ebenezer (Ton-y-botel)**, 1890, (87 87 D). D: Th. J. Williams, ba. Ks: ?/Küldd Szentleked. Sz: W. E. Wink, ?. F: Somogyi I., ba. HH526, ÚH129, BGy160. BPW563d, BH385, NEH474d. Mj: H389; XIII, 486, XVI, 81.
- Evening prayer (Stainer)**, 1898, (87 87). D: J. Stainer, an. Ks: *Jesus calls us/Jézus hív, bár zúg, mo- rajlik.* Sz: C. F. Alexander 1852, an. F: Papp Á. 1948 előtt, re. ÚH483, BGy194. NEH200t. Mj: RÉ299; XIII, 252, 486, XVI, 76, 306.
- Eventide/Abide with me**, 1861, (10 10 10 10). D: W. H. Monk, an. Ks: *Abide with me/Maradj velem.* Sz: H. F. Lyte 1847, an. F: Somogyi I., an. HH520, ÚH409, BGy525. BPW515, BH88, NEH331. Mj: RÉ511; XIII, 485, XVI, 80.
- Ewing**, 1853, (76 76 D). D: A. Ewing, pr. Ks: *Urbs Sion aurea/Jerusalem the golden/Jeruzsálem, gyöngyökből.* Sz: Cluny-i Bernát 1146 szövege ny. J. M. Neale 1858, an. F: ?, ?. HH477, ÚH464, MÉ32. BPW312t, NEH381. Mj: korábban karének (EK212), XIII, 251, 486, XVI, 78.
- Fulda (Walton)/Germany/Walton**, 1815, LM. Df: William Gardiner: *Sacred melodies.* London 1815, an. 1) Ks: Hálaával áldunk, Istenünk. Sz: Nagy L. 2003, ba. BGy276. BPW585d, 626d, NEH 486d. — 2) Ks: Csak rólad zengjen énekünk. Sz: Nagy L. 2003, ba. BGy310. Mj: ÉÚ165d; BH'56 és '91 közt 5 különböző szöveggel; XVI, 307.
- Gwalchmai**, 1868, (74 74 D). D: J. D. Jones, ?. Ks: *Ünnepnapra virradtunk, hála.* Sz: Gerzsényi S. 2003, ba. BGy431. BPW53d, NEH391d. Mj: XVI, 313–314.
- Hereford**, 1872, LM. D: S. S. Wesley, an. Ks: *Az első pünkösd napja volt.* Sz: Fekete L. 2003, ba. BGy172. BPW355d, 439d, NEH431d. Mj: XIII, 485, XVI, 308.
- Horsley**, 1844, CM. D: W. Horsley, an. Ks: *There is a green hill far away/A gyötrelemnek hegyéről.* Sz: C. F. Alexander 1847, an. F: szabadon Balog M. 2003, ba. BGy99. BPW230, NEH92. Mj: XVI, 304.
- Humility/Oxford**, 1871, (77 77 D). D: J. Goss, an. Ks: *See, amid the winter's snow/Nyáját őrző pász- torok.* Sz: E. Caswall 1851, an/rk. F: Gerzsényi L. 2003, ba. BGy83. BPW173. Mj: XVI, 314.
- Hyfrydol**, 1830, (87 87 D). D: R. H. Prichard, pr (ká me) (?). 1) Ks: *Éjek éjén, bűnök mélyén.* Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy62. BPW270d, 273d, 382d, BH11d és még három, NEH271d. — 2) Ks: *Énekszóval áldom Jézust.* Sz: Gerzsényi S. 2003, ba. BGy140. Mj: XVI, 310.
- Irby**, 1849, (87 87 77). D: H. J. Gauntlett, an, (NEH34: revideálták A. H. Mann és a kiadók, an.) Ks: *Áldjad lelkem, áldjad, nyelvem.* Sz: ?, ?. (F: ?, ?.) BGy260. BPW172d, NEH34. Mj: H344; XVI, 312.
- Jerusalem (Purday)/Goshen**, XIX. sz./1789, (11 11 11 11). D: Ch. H. Purday, pr/W. Gawler, an (?). Ks: *In Christ there is no East or West/Nincs Krisztusban Kelet, Nyugat.* Sz: W. A. Dunkerley (= J. Oxenham), ko. F: Túrmezei E., ev. ÚH 369, BGy490. Mj: Kerék; XIII, 486. 1789. Különböző forrásokban más-másnak más-más névvel tulajdonítják.
- Just as I am**, 1893, (88 86). D: J. Barnby, an. Ks: *Just as I am, without one plea/Amint vagyok, sok bűn alatt.* Sz: Ch. Elliott, an. F: Vargha Tamás, re. HH539, ÚH145, BGy234. BPW346t, BH243d, NEH294t. Mj: H11, RÉ460; sz: BH186t 3 str., 187t 6 str.; XIII, 252, 486, XVI, 77.
- Laudate Dominum (Parry)**, 1894/1916, (10 10 11 11). D: C. H. H. Parry, an. Ks: *O praise ye the Lord/Zengd Isten nevét.* Sz: H. W. Baker 1875, an, ny. Gerzsényi S. 2003, ba. BGy1. BPW70, NEH427. Mj: XVI, 310.
- Leominster**, 1862, DSM. D: G. W. Martin, an. Ks: *Make me a captive, Lord/Tégy foglyoddá, Uram.* Sz: G. Matheson 1890, pr. F: Vargha T., re. HH611, ÚH222, BGy314. Mj: H391; XVI, 80.
- Llanfair**, 1817, (77 77+Alleluja). D: R. Williams, pr (?). Ks: *Hail the day thaet sees him rise/ Jézus Krisztus feltámadt.* Sz: Ch. Wesley 1742, an (me) ny. Balog M. 2003, ba. BGy118. BPW246, NEH 130/1. Mj: XVI, 305.

- Lyngham**, c.1803, CM. D: T. Jarman, ba. Ks: ?/Feltámadt hős, ó, dics neked. Sz: Ch. Wesley ?, an (me). F: ?, ?. HH64t, ÚH85t, BGy120. BPW6d. Mj: korábban karének volt: XVI, 311–312.
- Martyrdom/Avon**, 1825, CM. D: talán skót forrásból; H. Wilson, 3-as ütemben: R. A. Smith Sacred Music 1825, an. 1) Ks: ?/Feléd, kegyelmes Istenem. Sz: I. Watts a Ps121 ny., ko. F: ?, ?. HH28, ÚH361, BGy475. BPW343d, BH228d, NEH337d. — 2) Ks: ?/Jegyezd meg, lelkem,, jól e szót. Sz: N. L. Zinzendorf, pi. F: ?, ?. HH176, ÚH214, BGy351. Mj: XIII, 252, 264, XV, 466, 469.
- Maryton**, 1874, LM. D: H. P. Smith, an. Ks: *O Lord, how lovely is the sight/Uram, oly szép a templomod.* Sz: M. Hodgetts (Ps 84), rk, ny. Bácsi S. 2003, ba. BGy7. BPW17, BH242d, 369d. Mj: XVI, 307–308.
- Melita**, 1861, (88 88 88). D: J. B. Dykes, an. Ks: *Eternal (Almighty) Father, strong to save/A tenger árja bármily nagy.* Sz: W. Whiting 1860, an, ny. Gerzsenyi L. 2003, an. BGy277. BPW587, NEH354. Mj: VI, 312–313.
- Merton/Merton (Monk)**, 1860, (87 87). D: W. H. Monk, an. Ks: *Vox clara ecce intonat/Hark! a herald voice is calling/Halld, a kürtök hangja zendül.* Sz: latin himnusz, ford. E. Caswall, an/rk. F: szabaddon Ráduly E. 2003, an. BGy539. BPW110d, NEH5. Mj: XIII, 485, XVI, 75, 80, 304.
- Morning light/ Webb**, 1830, (76 76 D). D: G. J. Webb, an (?) (organista kongregacionalista templomokban?). Ks: *Az Úrnak zengjen ének.* Sz: Bácsi S. 2003, ba. HH606d, BGy109. BPW331d, BH 391d, NEH453d. Mj: H385.
- Morning star**, 1892, (11 10 11 10). D: J. P. Harding, an. Ks: *Brightest and best of the sons of the morning/Betlehem csillaga.* Sz: R. Heber 1811, an. F: Ráduly E. 2003, ba. BGy85. Mj: sz: BPW190, NEH49; XIII, 251; XVI, 315.
- Mountain Christians**, ?, (76b 76 D). D: J. Manninnak tulajdonítva, ?. Ks: *Nagy hálát mondunk, Isten, megváltott népedért.* Sz: Gerzsenyi S. 2003, ba. BGy408. BPW479d, 491d. Mj: XVI, 315–316.
- Nativity**, 1855, CM. D: H. Lahee, an. Ks: *Come, let us join our cheerful songs/Öjjetek, mondjunk éneket.* Sz: I. Watts 1707, ko, ny. Bácsi S. 2003, ba. BGy136. BPW6, BH126, NEH349. Mj: XVI, 304.
- Newcastle**, 1877, (86 886). D: H. L. Morley, an. 1) Ks: *Mint áradó, zúgó folyó.* Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy502. BPW85d. 2) Ks: *E pár elötted áll, Urunk.* Sz: Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy507. BPW85d. Mj: XVI, 314–315.
- Nicaea**, 1861, (11 12 12 10). D: J. B. Dykes, an. Ks: *Holy, holy, holy, Lord God almighty/Szent vagy, szent vagy, szent vagy, felséges Isten.* Sz: R. Heber 1826, an. F: Gerzsenyi S. 2003, ba. BGy3. BPW51, BH1, NEH146. Mj: Dykes a BGy-ban tévesen Ogkes; RÉ488; XIII, 251, 485, XVI, 312.
- O perfect love**, 1889/1898, (11 10 11 10). D: J. Barnby, an. Ks: *Szent, örök Isten, trónod elé lépünk.* Sz: Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy506. BPW509d, BH395d. Mj: BH'75, ill. 91-ig 2 szöveggel; XIII, 486, XVI, 315.
- Penitencia**, 1874, (10 10 10 10). D: E. Dearle, an. Ks: *Jézushoz jöttem, szive várt reám.* Sz: Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy429. Mj: XVI, 314–315.
- Pentecost**, 1864, LM. D: W. Boyd, an. Ks: *Christi Blut und Gerechtigkeit/Jézusnak vére, érdeme.* Sz: N. L. Zinzendorf 1739, pi. HH291t, ÚH162, BGy250. Mj: BH'75-ig volt; XIII, 250, 252, XIV, 413, XVI, 75.
- Praise my soul/Lauda anima (Goss)**, 1869, (87 87 87). D: J. Goss, an. Ks: *Krisztus áll mint fundamentum.* Sz: Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy353. BPW65/1d, NEH436d. Mj: XVI, 314.
- Regent Square**, 1867, (87 87 87). D: H. Th. Smart, an. Ks: *Békénk áldott éltetője.* Sz: Ráduly E. 2003, ba. BGy262. BPW40d, BH65d, 179d, 631d, NEH265d, 401d. Mj: XVI, 313.
- Ri(e)vaux**, 1866, LM. D: J. B. Dykes, an. Ks: *Father of heaven, whose love profound/Mindenség Atyja, menny Ura.* Sz: E. Cooper 1805, an. F: Ráduly E. 2003 átköltése, ba. BGy22. BPW89d, NEH 358/2. Mj: XVI, 307.
- St Agnes (Durham)**, 1866, CM. D: J. B. Dykes, an. Ks: *Angyalok nyelvén szóljak bár (1K 13).* Sz: Balog M. 1958, ba. ÚH232, BGy356. BH73d. Mj: H345d; XIII, 485, XVI, 75, 307.
- St Cecilia**, 1863, (66 66). D: L. G. Hayne, an. Ks: *Thy (Your) kingdom come, O God/Úr Jézus, nagy Király.* Sz: L. Hensley 1867, an, ny. Gerzsenyi S. 2003, ba. BGy545. BPW644, NEH499. Mj: XVI, 304.
- St Clement**, 1874, (98 98). D: C. C. Scholefield, an. Ks: *The day thou (you) gavest (gave us), Lord, is ended/A nap leszáll, és itt az alkony.* Sz: J. Ellerton 1870, an. F: Gerzsenyi L. 2003, ba. BGy524. BPW 319, NEH252. Mj: XVI, 308.

- St Crispin**, 1862, LM. D: G. J. Elvey, an. 1) Ks: ?/Végig megálld a nagy tusát. Sz: W. W. How, an. F: id. Nyáry P., re. HH597, ÚH261, BGy380. BH445. — 2) Ks: ?/Fel a Sionra mielőbb. Sz: J. Köbner, ba. F: ?, ?. HH290t, ÚH328, BGy456. Mj: H375; MÉ22 is; XIII, 487, XVI, 77: Elveyt többször is presbiteriánusnak állítottam.
- St Peter**, 1826–1830 (?), CM. D: A. R. Reinagle, an. Sz: Ph. Fr. Hiller, ev (pi). ?/Mily jó, ha büntől már szabad. F: Kecskeméthy I. 1801, re, átdolg. Cs. Tóth K., re. 1948 előtt. ÚH219, BGy330. BPW339/1d, BH249d, NEH242d, 374d. Mj: RÉ467; XIII, 485, XVI, 75.
- ?, ?, (87 87 77). D: Th. Clark, me/un (?). Ks: ?/Te, égből jött nagy fényesség. Sz: R. Stier, ev. F: ?, ?. HH320t, ÚH367, 167d, BGy482.. Mj: XIII, 264 (nem volt baptista!), XVI, 78.
- ?, 1875 (?), (77 77 D). D: S. S. Wesley (?), an. Ks: *Jesus, lover of my soul*/Jézus, lelkem Megváltója. Sz: Ch. Wesley, an (me). F: ?, ?. HH386, ÚH534, BGy297. BPW345t, BH172t, NEH383t. Mj: H119, MÉ26 is, XIII, 485.

XX. századi régies angol dallamok

- Abbot's leigh**, 1941, (87 87 D). D: C. V. Taylor, an. 1) Ks: Halld a jó hírt, indulj bátran. Sz: Gerzsenyi S. 2003, ba. BGy209. BPW409d, NEH185d. — 2) Ks: Társra várva jár az ember. Sz: Bácsi S. 2003, ba. BGy504. BPW409d, NEH185d. Mj: XVI, 311.
- Blaenwern**, 1905, (eredetileg 87 87 D). D: W. P. Rowlands, me (ká). Ks: ?/Szent az Úr, a bölcs Teremtő. Sz: T. Dudley-Smith, an. F: Ráduly E. 2003, ba. BGy44. BPW559/1d, NEH408/1d. Mj: XVI, 310–311.
- Come together**, 1972, lm. D: J. L. Owens, ?, harm. D. Peacock, ba. 1) Ks: 1. str. *Praise God from whom all blessings flow*/Csak téged áldunk szüntelen. Sz: 1. str. Th. Ken, an; 2–3. Ráduly E. 2003, ba. F: 1. str. Ráduly E. 2003, ba. BGy43. BPW113. — 2) Ks: Úr Jézus, lásd e kisdedet. Sz: Ráduly E. 2003, ba. BGy514. Mj: XVI, 309.
- Creator God**, 1964, CM. D: N. L. Warren, an. Ks: Oltalom, páncél, pajzs az Úr. Sz: Fekete L. 2003, ba. BGy302. BPW133d. Mj: XVI, 309: a föltételezhető kiindulópont T. Dudley-Smith, an, *Safe in the shadow of the Lord* kezdetű verse (Ps 91).
- Cypress court**, ?, (87 87). D: B. Ferguson, an. Ks: *Father, hear the prayer we offer*/Nem kívánunk könnyű utat. Sz: L. M. Willis 1859, un. F (szabadon): Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy311. Mj: XVI, 309–310.
- Eastview**, c.1951, (66 66 88). D: V. Lee, ko?. 1) Ks: A Bárány szent nevét. Sz: Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy156. — 2) Ks: ?/Jöjj, áldott Jézusunk. Sz: I. Watts, ko. F: Ugrai Kovács A. 2003, ba. BGy393. Mj: XVI, 316.
- From strength to strength**, 1919, DSM (BGy: 12, 12, 12, 12). D: E. W. Naylor, an. Ks: *Soldiers of Christ, arise*/Fel Krisztus Jézus oldalán. Sz: Ch. Wesley 1741, an (me), ny. M. Tóka Gy. 2003, ba. BGy381. BPW 580, 528d. Mj: XVI, 316.
- Glenfinlas/Glenfinlas (Finlay)**, 1931 előtt, (65 65). D: K. G. Finlay, pr. Ks: *Jesus, meek and gentle*/Jézus, nyájas és szelíd. Sz: G. R. Prynne 1856, an. F: Cs. Tóth K. 1948 előtt, re. ÚH495, BGy210. BPW569d, NEH44d. Mj: RÉ469. XIV, 414, XVI, 78.
- Guiting Power**, ?, (13 13 87). D: J. Barnard, an. Ks: *Christ triumphant, ever reigning*/Győzedelmes Krisztusunk. Sz: M. Seward, ba. F: Ráduly E. 2003, ba. BGy144. BPW306t. Mj: XVI, 316–317.
- Lauda anima (Andrews)**, 1931, (87 87 88). D: M. Andrews, an. Ks: *Praise, my soul, the King of heaven*/Áldjad, lelkem, az ég Urát. Sz: H. F. Lyte 1834, an, ny. Nagy L. 2003, ba. BGy19. BH8. Mj: BPW 65/2t; XVI, 311.
- Lord of the years**, 1969, (11 10 11 10). D: M. Baughen, an. Ks: Új ének hangja. Sz: Fekete L. 2003, ba. BGy9. BPW354/1, 535d. Mj: XVI, 316–317.
- Tredegar**, 1972 előtt, (87 87 87). D: G. Foote, an(?). Ks: *God of freedom, God of justice*/Halld, kegyelmes Istenünk. Sz: Sh. E. Murray 1980, me/pr, ny. Ráduly E. 2003, ba. BGy208. BPW623/1. Mj: XVI, 316–317.

Dallamszerzők, szövegírók, nem magyar fordítók

- Addison, Joseph (1672–1719) **Contemplation**
 Alexander, Cecil Frances (1818–1895) **Evening prayer (Stainer), Horsley**
 Andrews, Mark (1875–1939) **Lauda anima (Andrews)**
 Arne, Thomas Augustine (1710–1778) **Arlington**
 Bahnmeier, Jonathan Friedrich (1774–1841) **Harts**
 Baker, Henry Williams (1821–1877) **Laudate Dominum (Parry)**
 Barnard, John (1948–) **Guiting Power**
 Barnby, Joseph (1838–1896) **Cloisters, Just as I am, O perfect love**
 Baughen, Michael Alfred (1930–) **Lord of the Years**
 Baxter, Richard (1615–1691) **Antwerp, Darwall's 148th**
 Bennet, Lucie Ann (1850–1927) **Rockingham/ R. (Miller)**
 Bernát, Cluny-i (XII. sz.) **Ewing**
 Boyce, William M. (1711–1779) **Boyce (Sharon)/ Halton Holgate/ Sharon**
 Boyd, William (1847–1928) **Pentecost**
 Bridges, Matthew (1800–1894) **Diademata**
 Budry, Edmond Louis (1854–1932) **Bullinger**
 Bullinger, Ethelbert William (1837–1913) **Bullinger**
 Carey, Henry (c.1687–1743) **Surrey/Carey's Surrey**
 Caswall, Edward (1814–1878) **Humility/Oxford, Merton/M. (Monk)**
 Chatfield, Allan William (1808–1896) **Southwell/S. (Daman)**
 Clark, Thomas (1775–1859) a XIX. sz.-iak végén
 Clarke, Jeremiah (1693k.–1707) **Bishopthorpe (St Pauls's)**
 Conder, Josiah (1789–1855) **Church Triumphant**
 Cooper, Edward (1770–1833) **Ri(e)vaulx**
 Croft, William (1678–1727) **Hanover**
 Darwall, John (1731–1789) **Darwall's 148th**
 Dearle, Edward (1806–1891) **Penitentia**
 Dudley-Smith, Timothy (1926–) **Blaenwern, [Creator God]**
 Dunkerley, William Arthur (1852–1941) **Jerusalem (Purday)/Goshen**
 Dykes, John Bacchus (1823–1876) **Beatitudo, Melita, Nicaea, Ri(e)vaulx, St Agnes (Durham)**
 Ellerton, John (1826–1893) **St Clement**
 Elliott, Charlotte (1789–1871) **Just as I am**
 Elliott, James William (1833–1915) **Church Triumphant**
 Elvey, George Job (1816–1893) **Diademata, St Crispin**
 Ewing, Alexander (1830–1895) **Ewing**
 Ferguson, Barry (1942–) **Cypress court**
 Finlay, Kenneth G. (1882–1974) **Glenfinlas/G. (Finlay)**
 Foote, Guthrie (1897–1972) **Tredegar**
 Franck, J. (?–?) **Aurelia**
 Garve, Karl Bernhard (1763–1841) **Warrington**
 Gauntlett, Henry John (1805–1876) **Irby**
 William Gawler (1750–1809) **Jerusalem (Purday)/Goshen**
 Gibbons, Orlando (1583–1625) **Song 34 (Angels' song)**
 Goss, John (1800–1880) **Humility, Praise, my soul/Lauda anima (Goss)**
 Gottschalk, Louis Moreau (1829–1869) **Mercy/ M. (Gottschalk)**
 Grant, Robert (1779–1838) **Hanover**
 Händel (Handel), Georg Friedrich (George Frederik) (1685–1759) **Gopsal**
 Harding, James Proctor (1850–1911) **Moming Star**
 Harrison, Ralph (1748–1810) **Arlington, Cambridge, Warrington**
 Hatton, John (+1793) **Duke street**
 Haweis, Thomas (1734–1820) **Richmond/ R. (Haweis)**
 Hayne, Leighton George (1836–1883) **St Cecilia**
 Heber, Reginald (1783–1829) **Morning Star, Nicaea**
 Heermann, Johann (1585–1647) **Wareham**
 Hensley, Lewis (1824–1905) **St Cecilia**
 Herbert, George (1593–1632) **Gwalchmai**
 Hiller, Philipp Friedrich (1699–1769) **St Peter**
 Hodgetts, Michael (1936–) **Maryton**
 Horsley, William (1774–1858) **Horsley**
 How, William Walsham (1823–1897) **St Crispin**
 Irvine, Jessie Seymour (1836–1887) **Crimond**
 Jackson, Thomas (1715–1781) **Jackson/J. (Byzantium)**
 Jarman, Thomas (1782–1862) **Lyngham**
 Jones, John David (1827–1870) **Gwalchmai**
 Jones, William (1726–1800) **St Stephen**
 Jorissen, Matthias (1739–1823) **Harts**
 Ken, Thomas (1637–1711) **Come together**
 Knak, Gustav Friedrich Ludwig (1806–1878) **Harts**
 Knapp, William (1698–1768) **Wareham**

- Köbner, Julius (Johannes Wilhelm) (1806–1884) **St Crispin**
- Krause, Jonathan (1701–1762) **Consolator**
- Lahee, Henry (1826–1912) **Nativity**
- Lee, James Vernon (1892–1959) **Eastview**
- Löwenstern, Matthias Apelles von (1594–1648) **Cloisters**
- Lyte, Henry F. (1793–1847) **Eventide/Abide with me, Lauda anima (Andrews), Praise my soul/Lauda anima (Goss)**
- Mann, Arthur H. (1850–1929) **Irby**
- Mannin, John (1802–1865) **Mountain Christians**
- Martin, George William (1825–1881) **Leominster**
- Matheson, George (1842–1906) **Leominster**
- Milgrove, Benjamin (1731–1810) **Harts**
- Miller, Edward (1731–1807) **Rockingham/ R. (Miller)**
- Monk, William Henry (1823–1889) **Eventide/ Abide with me, Merton/M. (Monk)**
- Morley, Henry L. (Killick?) (1830–1916) **Newcastle**
- Murray, Shirley Erena (1931–) **Tredegar**
- Naylor, Edward Woodall (1867–1934) **From strength to strength**
- Neale, John Mason (1818–1866) **Ewing**
- Newman, Henry (1801–1890) **Richmond/R. (Haweis)**
- Nichol, Henry Ernest (1862–1926) **Brentwood**
- Ouseley, Sir Frederick Arthur Gore (1825–1889) **Contemplation**
- Owens, Jimmy (James Lloyd) (1930–) **Come together**
- Oxenham, John (álnév) **Id. Dunkerley**
- Parker, Edwin P. (1836–1925) **Mercy/M. (Gottschalk)**
- Parry, Sir Charles Hubert Hastings (1848–1918) **Laudate Dominum (Parry)**
- Peacock, David (1949–) **Come together**
- Perronet, Edward (1726–1792) **Miles lane**
- Pollard, Adelaide Addison (1862–1934) **Adelaide/Holy desire**
- Prichard, Richard Huw (1811–1887) **Hyfrydol**
- Prynne, George Rundle (1818–1903) **Glenfinlas/G. (Finlay)**
- Purcell, Henry (1659–1695) **Westminster Abbey**
- Purday, Charles Henry (1799–1885) **Jerusalem (Purday)/Goshen**
- Pusey, Philip (1799–1855) **Cloisters**
- Redern, (Anna Charlotte) Hedwig von (1866–1935) **Rockingham/R. (Miller)**
- Redhead, Richard (1820–1901) **St. Nicolas/Denham**
- Reed, Andrew (1787–1862) **Mercy/M. (Gottschalk)**
- Reinagle, Alexander Robert (1799–1877) **St Peter**
- Rous (Rouse), Francis (1579–1659) **Crimond**
- Rowlands, William (Williams Penfro) (1860–1937) **Blaenwern**
- Saward, Michael (1932–) **Guiting Power, St Thomas/St Th. (Williams)**
- Scholefield, Clement Cotteril (1839–1904) **St Clement**
- Shrubsole, William (1760–1806) **Miles lane**
- Smallwood, William (1831–1897) **Antwerp**
- Smart, Henry Thomas (1813–1879) **Regent Square**
- Smith, Henry Percy (1825–1898) **Maryton**
- Spurgeon, Charles Haddon (1834–1892) **Song 34 (Angels' song)**
- Stainer, Sir John (1840–1901) **All for Jesus, Cross of Jesus, Evening prayer (Stainer)**
- Stier, Rudolf Ewald (1800–1862) **XIX. sz. v.**
- Stone, Samuel J. (1839–1900) **Aurelia**
- Synesios, Kyrénéi (c. 370-c. 413) **Southwell/S. (Daman)**
- Taylor, Cyril Vincent (1907–1991) **Abbot's Leigh**
- Tersteegen, Gerhard (1697–1769) **Antwerp**
- Thring, Godfrey (1823–1903) **Diademata**
- Viner, William Letton (1790–1867) **Dismissal**
- Warren, Norman L. (1934–) **Creator God**
- Watts, Isaac (1674–1748) **Arlington, Duke street, Eastview, Martyrdom/Avon, Nativity**
- Webb, Georg James (1803–1887) **Morning light/ Webb**
- Webbe, Samuel (1740–1816) **Belmont, Consolator**
- Wesley, Charles (1707–1788) **Cross of Jesus, From strength to strength, Gopsal, Llanfair; a XIX. sz.-iak végén**
- Wesley, Samuel Sebastian (1810–1876) **Aurelia, Hereford; a XIX. sz.-iak végén**
- Whiting, William (1825–1878) **Melita**
- Williams (of Anglesey), Robert (1781–1821) **Llanfair**
- Williams, Thomas John (1869–1944) **Ebenezer (Ton-y-botel)**
- Williams, William (1717–1791) **Dismissal**
- Willis (sz. Whitcomb), Love Maria (1842–1908) **Cypress court**
- Wilson, Hugh (1764–1824) **Martyrdom/Avon**
- Wink, W. E. (?–?) **Ebenezer (Ton-y-botel)**
- Zeller, Christian Heinrich (1779–1860) **St Stephen**
- Zinzendorf, Nikolaus L. von (1700–1960) **Martyrdom/Avon, Pentecost**

524 BRW 319 =
252 = 9858
NEH

MHB 667

A nap leszáll

The day thou gavest, Lord, is ended

1. A nap le - száll, és itt az al - kony, Be - áll a
2. Az Úr meg - ör - zi né - pét hű - en, Bár min - den
3. Már sok - sok tá - jon zeng a há - la A Bá - rány
4. A föld el - mú - lik, mint a pá - ra, De Is - ten

St Clement 1874

csön - des éj - sza - ka. Ma reg - gel ké - rés volt a
any - nyit vál - to - zik. A föl - det kéz - ben tart - ja
drá - ga vé - ré - ért. E jó hír ter - jed gyor - san
trón - ja nem i - nog. Itt új - ra éj - jel száll a

szán - kon, Most zen - dül há - lánk him - nu - sza.
Is - ten, És né - pe cél - ba ér - ke - zik.
száll - va, És vé - gül hall - ja min - den nép.
táj - ra, A menny - ben foly - ton fény ra - gyog.

Szöveg: J. Ellerton Ford.: Gerzsenyi László Zene: C. C. Scholdefield 1874-1924
Copyright Magyarországi Baptista Egyház, 2003, Fordítás